

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра «Економіка, менеджмент та комерційна діяльність»

Допущена до захисту:

Завідувач кафедри економіки,
менеджменту та комерційної діяльності

_____ Тетяна РЯБОВОЛИК
„__” _____ 2025 р.

(протокол засідання кафедри ЕМ та КД
№__ від „__” _____ 2025 р.)

Кваліфікаційна робота за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти

на тему: «Управління розвитком МСП як чинник підвищення зайнятості
населення в Кіровоградській області»

Виконав(ла): здобувачка вищої освіти
IV курсу, групи МЕ-21
спеціальності 073 «Менеджмент»
(назва ОПП)

Скакун Леся Володимирівна
(прізвище, ініціали, підпис)

Керівник к.е.н., доцент, Рябоволик Т.Ф.
(наук.ст., вч.звання, прізвище, ініціали, підпис)

Рецензент д.е.н., професор, Сибірцев В.В.
(прізвище, ініціали, посада)

м. Кропивницький – 2025 рік

ЗМІСТ	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МСП ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В РЕГІОНІ	6
1.1. Суть та економічний зміст розвитку МСП як фактор зростання рівня зайнятості населення	6
1.2. Нормативно-правове забезпечення регулювання діяльності малого та середнього підприємництва і зайнятості населення	12
1.3. Міжнародний досвід розвитку МСП та перспективи його впровадження в Україні як інструменту стимулювання зайнятості населення	18
РОЗДІЛ 2 СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ТА ПОТЕНЦІАЛ МСП ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	28
2.1. Аналіз ключових показників функціонування МСП на національному рівні та в Кіровоградській області	28
2.2. Аналіз показників зайнятості населення регіону в МСП	42
2.3. Аналіз програм і проєктів фінансової підтримки МСП як інструменту підвищення рівня зайнятості населення в регіоні	45
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ПІДТРИМКИ МСП ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В РЕГІОНІ	55
3.1. Рекомендації щодо вдосконалення розвитку МСП та зайнятості в регіоні з прогнозом їх динаміки до 2027-2029 року	55
3.2. SWOT-аналіз МСП Кіровоградської області та заходи щодо стимулювання підприємницької активності серед окремих категорій населення	61
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	74

ВСТУП

У сучасних умовах соціально-економічних трансформацій особливого значення набуває розвиток малого та середнього підприємництва (МСП) як одного з ключових чинників забезпечення стійкого економічного зростання, створення нових робочих місць і підвищення рівня зайнятості населення. МСП відіграє важливу роль у формуванні конкурентного середовища, стимулюванні інновацій, наповненні місцевих бюджетів і вирішенні соціально-економічних проблем на регіональному рівні.

Кіровоградська область, маючи значний потенціал для розвитку підприємництва, зокрема в аграрному секторі, потребує ефективних управлінських рішень, спрямованих на активізацію діяльності малого та середнього бізнесу як засобу підвищення рівня зайнятості населення. Забезпечення сприятливих умов для функціонування МСП є одним із пріоритетів регіональної політики зайнятості, що потребує системного підходу до аналізу чинників, які впливають на підприємницьке середовище, а також розробки дієвих механізмів підтримки бізнесу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю посилення ролі малого та середнього підприємництва в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів, зокрема Кіровоградської області, яка стикається з проблемами низького рівня зайнятості, трудової міграції та недостатньої диверсифікації економіки. У цьому контексті управління розвитком МСП розглядається як ефективний інструмент подолання безробіття, підвищення доходів населення та формування стабільного середовища для самозайнятості.

Дослідження питання управління розвитком МСП у взаємозв'язку із зайнятістю населення є надзвичайно важливим для визначення пріоритетів регіональної економічної політики, адаптації кращих європейських практик підтримки підприємництва та створення умов для сталого розвитку територій. Таким чином, обрана тема є своєчасною, суспільно значущою та має практичне спрямування.

Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування та визначення ефективних підходів до управління розвитком малого та середнього підприємництва в Кіровоградській області як чинника підвищення рівня зайнятості населення..

Для досягнення поставленої мети у роботі необхідно вирішити такі завдання:

- проаналізувати сучасний стан малого та середнього підприємництва в Кіровоградській області та його вплив на зайнятість населення;
- вивчити законодавчі та нормативні основи, що регулюють діяльність МСП у регіоні;
- дослідити міжнародний та національний досвід управління розвитком МСП як механізму підвищення зайнятості;
- провести SWOT-аналіз малого та середнього підприємництва Кіровоградської області;
- виявити основні проблеми та перешкоди, що гальмують розвиток МСП та зростання зайнятості в регіоні;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення управління розвитком МСП з метою стимулювання зайнятості населення;
- спрогнозувати можливі результати реалізації запропонованих заходів на період до 2027-2029 року.

Об'єктом дослідження є процес розвитку малого та середнього підприємництва в Кіровоградській області.

Предметом дослідження є управлінські механізми, інструменти та підходи до стимулювання розвитку МСП як чинника підвищення рівня зайнятості населення в регіоні.

Наукова новизна роботи полягає в уточненні та розвитку теоретико-методичних засад управління розвитком малого та середнього підприємництва як інструменту підвищення зайнятості населення на регіональному рівні. У межах дослідження запропоновано комплексний підхід до аналізу взаємозв'язку між розвитком МСП та рівнем зайнятості населення,

а також удосконалено механізми управління підприємницьким сектором з урахуванням специфіки соціально-економічного середовища Кіровоградської області. Розроблено прогнозні сценарії зміни показників зайнятості залежно від рівня підтримки МСП до 2027-2029 року.

Практична цінність полягає в тому, що результати роботи можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування для формування та реалізації регіональних програм підтримки МСП, спрямованих на підвищення рівня зайнятості населення. Запропоновані рекомендації сприяють підвищенню ефективності управлінських рішень у сфері розвитку підприємництва, покращенню умов для самозайнятості, створення нових робочих місць і активізації економічної діяльності в регіоні.

Результати дослідження оприлюднені на XI Обласній науково-практичній конференції учнів та здобувачів вищої освіти «Сучасний стан економіки України: проблеми та перспективи розвитку» Центральноукраїнського національного технічного університету, м. Кропивницький (17-19 квітня 2025 року, доповідь «Розвиток малого та середнього підприємництва як фактор стимулювання зайнятості населення в регіонах України»).

Для написання випускної кваліфікаційної роботи джерелами інформації слугували підручники, посібники та монографії по темі дослідження та публікації молодих учених та досвідчених науковців з питань малого та середнього підприємництва та зайнятості населення. Також використовувалась статистична звітність за період 2020-2024 роки.

Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел. Загальний її обсяг становить 80 сторінок друкованого тексту, в тому числі основний текст – 74 сторінок. Ілюстративний матеріал до випускної кваліфікаційної роботи містить 12 таблиць, 21 рисунок та додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МСП ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В РЕГІОНІ

1.1. Суть та економічний зміст розвитку МСП як фактор зростання рівня зайнятості населення

Мале та середнє підприємництво (МСП) є одним із ключових секторів національної економіки, що суттєво впливає на формування ринку праці, створення робочих місць та забезпечення зайнятості населення. Розвиток МСП не лише сприяє економічній активності, а й забезпечує гнучкість економіки, сприяє зменшенню безробіття, стимулює інновації та сприяє самореалізації громадян через самозайнятість (рис. 1.1).

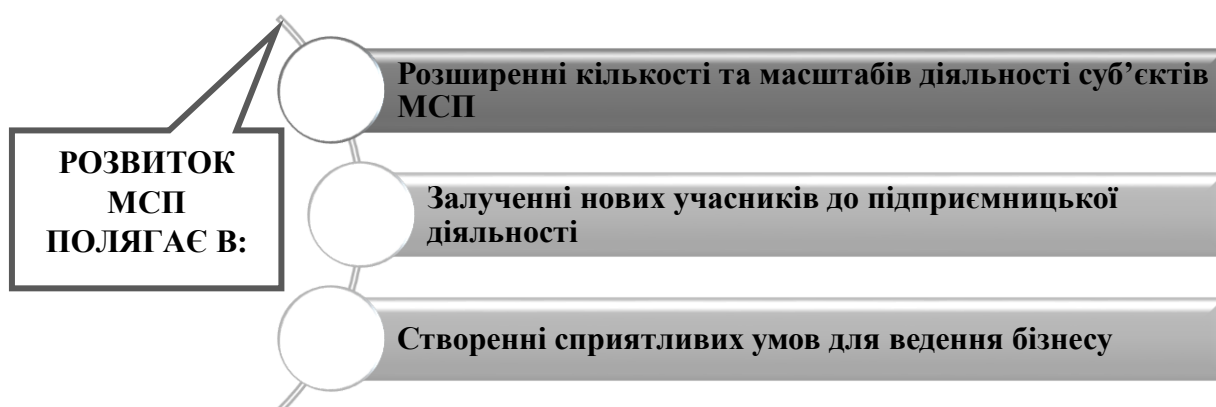

Рисунок 1.1 – Сутність розвитку МСП

Джерело: складено автором

Сутність розвитку малого та середнього підприємництва (МСП) полягає в системному розширенні та зміцненні цього сектору економіки шляхом кількісного та якісного зростання його суб'єктів. Зокрема, це включає збільшення кількості підприємств, розширення масштабів їхньої діяльності, вдосконалення асортименту товарів і послуг, освоєння нових ринків, у тому числі зовнішніх. Розвиток МСП передбачає також активне залучення нових учасників до підприємницької діяльності, особливо представників соціально вразливих категорій населення – молоді, жінок, внутрішньо переміщених осіб, людей передпенсійного віку, ветеранів, які часто мають обмежений доступ до

традиційного ринку праці. Залучення цих груп сприяє як соціальній інтеграції, так і зниженню рівня безробіття.

Ключовим аспектом розвитку МСП є створення сприятливих умов для ведення бізнесу. Це передбачає реалізацію комплексу державних і регіональних заходів, спрямованих на полегшення процедур відкриття та ведення бізнесу, зниження адміністративних бар'єрів, спрощення дозвільної системи, а також удосконалення податкової політики шляхом запровадження стимулів і пільг для підприємців. Окрему увагу слід приділяти забезпеченню доступу до фінансових ресурсів, зокрема через програми мікрокредитування, державне гарантування позик, підтримку стартапів і інвестицій у розвиток малого бізнесу. Також важливо надавати інформаційно-консультаційну підтримку, навчальні програми з підприємництва, супровід на початкових етапах бізнес-діяльності.

Отже, розвиток МСП є багатовимірним процесом, який охоплює як економічні, так і соціальні аспекти, і безпосередньо впливає на активізацію трудового потенціалу регіонів, підвищення рівня зайнятості та добробуту населення.

Згідно з українським законодавством, зокрема Господарським кодексом України та Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», підприємства класифікуються за розмірами на мікро-, малі, середні та великі [1; 2]

В таблиці 1.1 представлені основні критерії цієї класифікації.

Таблиця 1.1 – Критерії класифікації підприємств України за розмірами

Категорія підприємства	Середньооблікова кількість працівників	Річний дохід (євро у гривневому еквіваленті)
Мікропідприємство	до 10 осіб	до 2 млн євро
Мале підприємство	до 50 осіб	до 10 млн євро
Середнє підприємство	до 250 осіб	до 50 млн євро
Велике підприємство	понад 250 осіб	понад 50 млн євро

Джерело: складено автором за матеріалами [2]

Валютний еквівалент визначається за офіційним курсом НБУ на 1 січня відповідного року.

Особливості класифікації підприємств за розмірами в Україні передбачають низку важливих аспектів, які забезпечують гнучкість та адаптивність цієї системи до реальних умов ведення бізнесу. Насамперед, для віднесення підприємства до певної категорії – мікро-, малого, середнього або великого – достатньо відповідності лише одному з визначених законодавством критеріїв: або середньообліковій кількості працівників, або річному доходу. Це дозволяє уникнути надмірної бюрократизації процесу та забезпечує більш точну характеристику підприємства залежно від його фактичної діяльності.

Ще однією важливою умовою є те, що перехід підприємства до іншої категорії можливий лише за умови перевищення встановлених меж протягом двох послідовних років. Такий підхід запобігає різким змінам у статусі підприємства внаслідок тимчасових коливань економічних показників, що є особливо важливим для бізнесу в умовах нестабільності. Таким чином, статус підприємства вважається стабільним і не змінюється щорічно без вагомих підстав.

Ця класифікація відіграє важливу роль у практичній площині, оскільки застосовується у кількох ключових сферах. По-перше, вона є основою для державної статистики, що дозволяє органам влади формувати точну картину розвитку бізнес-середовища. По-друге, класифікація використовується для визначення критеріїв доступу до державної підтримки, зокрема фінансових і консультаційних програм, грантів, податкових пільг. Крім того, вона враховується в системі оподаткування, що дає змогу застосовувати спеціальні податкові режими для МСП. Нарешті, зазначена класифікація активно використовується при розробці програм розвитку підприємництва, як на державному, так і на регіональному рівнях, сприяючи цілеспрямованому формуванню політики підтримки бізнесу залежно від його масштабу.

З економічної точки зору, кожна категорія підприємств відрізняється низкою специфічних рис, які стосуються, зокрема, способу організації управління, особливостей прийняття рішень, структури фінансування, а також масштабів і характеру ринків збуту продукції або послуг. Кожен тип

підприємства – мікро-, мале, середнє чи велике – має власний підхід до ведення бізнесу, що зумовлено його ресурсними можливостями, обсягами виробництва, доступом до інвестицій і позицією на ринку (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Характерні риси бізнесу з економічної точки зору

Риса	Малий бізнес	Середній бізнес	Великий бізнес
Власність	Власником є засновник	Зазвичай, належать приватному власнику; порівняно небагато підприємств у публічній власності	Приватна власність Зазвичай, функціонують у формі акціонерних товариств
Управління	Управління здійснюється власником	Управління здійснюється власником та найнятими менеджерами	Управління здійснюється професійним менеджментом
Прийняття рішень	Рішення приймається власником	Рішення приймаються власником/директором та деякими ключовими менеджерами	Прийняття рішень розподіляється відповідно до організаційної структури (ієрархії)
Планування	Короткострокове планування, яке здійснюється власником	Деяке середньострокове планування, яке здійснюється власником чи ключовими менеджерами	Довгострокове планування, яке здійснюється спеціальною командою
Організація бізнес-процесів	Неформалізовані процеси	Деякі процеси формалізовані	Формалізована структура та процеси
Джерела фінансування	Більшість потреб у фінансуванні забезпечуються за рахунок власних джерел	Джерела капіталу обмежені, деякі важкодоступні	Широкий вибір джерел фінансування
Ринки збуту	Невеликі ринки збуту, в основному локальні	Ринки збуту мають галузеві або обмежені географічно або галузево	Диверсифіковані ринки збуту з різноманітними споживачами
Професійне та кар'єрне зростання	Обмежені можливості для персонального розвитку	Присутні певні можливості для кар'єрного розвитку	Різнноманітні кар'єрні можливості, програми, тренінги
Зв'язок із зовнішнім середовищем	Обмежений вплив зовнішнього середовища (в основному з боку друзів та бізнес-спільнот формальних та неформальних)	Обмежений вплив зовнішнього середовища (в основному друзі, мережі, професіонали, яким довіряють)	Істотний зовнішній вплив (бізнес-спільнот, консультантів); мають чітку відокремлену управлінську структуру (наглядові ради тощо)

Джерело: побудовано автором за матеріалами [35]

Економічний зміст МСП як фактор зростання зайнятості полягає у наступних аспектах, які представлено на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2 – Економічний зміст МСП як фактор зростання зайнятості

Джерело: побудовано автором

Мале та середнє підприємництво відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та соціального розвитку, зокрема через активний вплив на ринок праці. Однією з головних переваг МСП є *генерація нових робочих місць*. Цей сектор створює значну частку зайнятості в економіці, особливо у сферах, що не потребують великомасштабних інвестицій, як-от торгівля, послуги, сільське господарство чи ІТ. Завдяки гнучкості, МСП здатне швидко реагувати на зміни в попиті, забезпечуючи оперативне працевлаштування населення, що є критично важливим в умовах макроекономічної нестабільності, особливо в післякризові або воєнні періоди.

Крім того, МСП сприяє *формуванню культури самозайнятості*. Підприємницька діяльність стає альтернативою традиційному найму, даючи людям можливість реалізувати себе у власній справі. Це не лише створює нові джерела доходу для громадян, а й знижує соціальну напругу, оскільки зменшується навантаження на державні програми допомоги з безробіття.

Особливо важливо це для вразливих груп населення, таких як молодь, жінки, внутрішньо переміщені особи, ветерани тощо.

Розвиток МСП також сприяє *регіональному економічному розвитку*, оскільки забезпечує рівномірне розподілення економічної активності по країні. У таких регіонах, як Кіровоградська область, де великі підприємства представлені меншою мірою, саме МСП стає рушієм зростання, забезпечуючи зайнятість та доходи на місцях. Це дозволяє зменшити соціально-економічні диспропорції між центром та периферією.

Ще однією вагомою перевагою МСП є *висока адаптивність до змін ринкової кон'юнктури*. Малі й середні підприємства мають більшу маневреність у прийнятті рішень, легше переорієнтовуються на нові види діяльності, швидко змінюють продукти, бізнес-моделі або ринки збуту. Це забезпечує їм здатність не лише виживати в умовах економічної кризи, а й часто розширювати свою діяльність, створюючи нові робочі місця тоді, коли великі підприємства скорочують персонал.

На шляху свого розвитку мале та середнє підприємництво зустрічається з численними перешкодами, проте має і значні переваги які представлено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Переваги та перешкоди розвитку МСП

Переваги	Перешкоди
Гнучкість і здатність до швидкої адаптації	Високий рівень регуляторного тиску та складність ведення обліку
Створення нових робочих місць	Обмежений доступ до фінансових ресурсів та кредитування
Підвищення рівня самозайнятості населення	Недостатня державна підтримка і низька якість бізнес-інфраструктури
Активізація економіки в регіонах	Брак професійних знань та досвіду у підприємців
Інноваційність і здатність до швидкого запровадження нових ідей	Слабка інтеграція в глобальні ринки
Спрощена структура управління та низькі стартові витрати	Нестабільність законодавчого середовища

Джерело: побудовано автором

Як бачимо, незважаючи на численні переваги, які роблять мале та середнє підприємництво важливим фактором розвитку економіки та

зайнятості, існує низка бар'єрів, що стримують його повноцінне зростання. Для ефективного використання потенціалу МСП необхідно створювати сприятливі умови на всіх рівнях управління: від спрощення доступу до фінансів і покращення бізнес-освіти до стабільності законодавства та розвитку інфраструктури підтримки підприємництва, особливо в регіонах.

Таким чином, розвиток малого та середнього підприємництва є не лише інструментом економічного зростання, а й стратегічним чинником підвищення соціальної стабільності через забезпечення зайнятості та підвищення добробуту населення. Для регіонів з високим рівнем безробіття та недостатньо розвиненою економічною структурою, таких як Кіровоградська область, розвиток МСП є критично важливим напрямом державної та місцевої політики.

1.2. Нормативно-правове забезпечення регулювання діяльності малого та середнього підприємництва і зайнятості населення

Дане питання є важливою складовою державної економічної політики, оскільки формує правові рамки функціонування підприємництва, захисту прав суб'єктів господарювання та регулювання ринку праці. Сутність цього питання полягає у визначенні, систематизації та практичному застосуванні законів, підзаконних актів і стратегічних документів, що регулюють розвиток МСП та забезпечення зайнятості населення, з урахуванням соціально-економічних умов держави.

Законодавче регулювання МСП досить розгалужена, проте включає наступні складові, які представлено на рисунку 1.3.

Кожна складова відіграє важливу роль у формуванні сприятливого правового середовища для ведення підприємницької діяльності.

Фінансова підтримка передбачає державне та муніципальне фінансування суб'єктів МСП через пільгові кредити, гранти, державні гарантії, компенсацію процентних ставок тощо. Законодавчо фінансова

підтримка закріплена у бюджетних програмах, відповідних постановах Кабінету Міністрів України та спеціальних фондах, спрямованих на стимулювання інвестиційної активності малого бізнесу.

Рис. 1.3 – Основні елементи законодавчої бази МСП

Джерело: складено автором

Суть зменшення адміністративних бар'єрів, полягає у дерегуляції підприємницького середовища: спрощенні процедур реєстрації, ліцензування, звітності, а також зменшенні перевірок і контролюючого тиску з боку державних органів. Нормативне забезпечення включає закони про ліцензування, дозвільну систему, електронні сервіси тощо. Це дозволяє зменшити витрати часу та ресурсів для бізнесу.

Регуляторна політика стосується формування прозорих, стабільних і передбачуваних правил для функціонування бізнесу. Вона охоплює системний перегляд нормативно-правових актів, оцінку впливу регуляторних рішень та участь підприємців у їх розробці. Основним документом, що регламентує цей напрям, є Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності».

Захист прав власності включає законодавчі гарантії недоторканності приватної власності, справедливого розгляду майнових спорів, захисту від рейдерства та корупційного тиску. Важливими є прозорість судової системи, функціонування механізмів правового захисту та ефективне виконання судових рішень. Без належного рівня захисту прав власників розвиток підприємництва є вкрай обмеженим.

До соціально-економічних програм та підтримки відносяться державні

та регіональні програми сприяння зайнятості, інклюзивного розвитку, підтримки молодіжного підприємництва, гендерної рівності в бізнесі, а також заходи щодо інтеграції ветеранів, переселенців та інших вразливих категорій населення у підприємницьке середовище. Такі програми мають нормативну основу у вигляді стратегій, державних концепцій та рішень органів місцевого самоврядування.

Узагальнюючи, зазначені складові формують цілісну систему нормативно-правового регулювання МСП, яка повинна бути збалансованою, прозорою та адаптованою до потреб сучасного підприємництва для забезпечення сталого економічного зростання та зайнятості населення.

Важливу роль відіграють загальні принципи сталого розвитку інституційної та законодавчої бази у сфері малого і середнього підприємництва, оскільки вони є базовими орієнтирами, які забезпечують ефективність державної політики, прозорість регулювання та створення сприятливого підприємницького середовища. Їх дотримання сприяє зміцненню довіри бізнесу до держави, покращенню інвестиційного клімату та підвищенню рівня зайнятості населення.

В таблиці 1.4 наведено основні принципи сталого розвитку інституційної та законодавчої бази у сфері малого і середнього підприємництва. Ці принципи мають слугувати орієнтирами при розробці, реалізації та удосконаленні державної політики підтримки МСП як ключового драйвера економічного зростання, зайнятості та соціальної стабільності. Їх впровадження дозволить сформувати ефективне середовище для довгострокового та відповідального розвитку підприємництва в Україні.

Нормативно-правова база, яка регулює функціонування та розвиток малого і середнього підприємництва в Україні, є багатокомпонентною та охоплює як основні законодавчі акти, так і програмні документи, підзаконні нормативні акти, постанови Кабінету Міністрів України та міжнародні угоди.

На найвищому рівні законодавче підґрунтя забезпечується Конституцією України, яка гарантує право на підприємницьку діяльність.

Господарський та Цивільний кодекси України визначають загальні принципи господарської діяльності, правовий статус суб'єктів господарювання, механізми укладення договорів тощо.

Таблиця 1.4 – Принципи сталого розвитку законодавчої та інституційної бази у сфері МСП

№	Принцип	Коротка характеристика
1	Прозорість	Всі нормативно-правові акти повинні бути публічно доступними, зрозумілими та обґрунтованими.
2	Стабільність	Регуляторна база має бути довгостроковою, без частих змін, що знижують передбачуваність.
3	Пропорційність регулювання	Вимоги до бізнесу мають відповідати його розмірам та ресурсам, щоб уникнути надмірного тиску.
4	Інклюзивність	Залучення до формування політик різних зацікавлених сторін, включаючи МСП, громадськість.
5	Орієнтація на розвиток	Регулювання повинно стимулювати інновації, експансію та створення нових робочих місць.
6	Адміністративна простота	Мінімізація бюрократичних процедур, спрощення ліцензування, реєстрації, звітності.
7	Доступ до правосуддя та захисту	МСП повинні мати дієві інструменти захисту прав та законних інтересів у судовому порядку.
8	Рівність умов для всіх	Забезпечення недискримінаційного підходу до всіх суб'єктів підприємництва незалежно від розміру чи форми власності.

Джерело: складено автором

Ключовим рамковим міжнародним документом є Угода про асоціацію з ЄС, яка передбачає гармонізацію українського законодавства з європейськими нормами, у тому числі у сфері підприємництва, конкуренції, державної допомоги та інновацій.

Спеціальні закони України формують правове поле розвитку МСП, його державної підтримки, інноваційної та науково-технічної діяльності, а також стимулювання створення індустріальних, наукових та технологічних парків як інфраструктурної підтримки бізнесу.

Концептуальні та програмні документи задають стратегічні орієнтири державної політики у сфері підприємництва, визначаючи напрями, інструменти та пріоритети підтримки суб'єктів МСП. До них належать концепції, програми та стратегії на середньо- і довгостроковий періоди.

Крім того, підзаконні нормативно-правові акти (постанови,

розпорядження тощо) деталізують процедури реалізації державної підтримки, у тому числі фінансової, інституційної та організаційної.

В таблиці 1.5 представлено основну нормативно-правова база сфери малого та середнього підприємництва в Україні.

Таблиця 1.5 – Нормативно-правові акти, що регулюють діяльність МСП в Україні

№	Назва нормативного акту	Коротка характеристика	Коментар щодо регулювання МСП
1	2	3	4
1	Конституція України	Основний закон держави	Гарантує право на підприємницьку діяльність та захист приватної власності
2	Господарський кодекс України	Визначає засади господарської діяльності	Встановлює правовий статус суб'єктів МСП
3	Цивільний кодекс України	Регулює договірні та майнові відносини	Містить положення про укладання угод та юридичну відповідальність підприємців
4	Угода про асоціацію з ЄС	Міжнародний договір	Передбачає адаптацію українського законодавства до європейських стандартів у сфері МСП
5	Концепція Загальнодержавної програми розвитку МСП на 2014–2024 рр.	Програмний документ	Окреслює стратегічні напрями підтримки МСП
6	Закон України «Про розвиток та державну підтримку МСП»	Спеціальний закон	Регламентує механізми державної підтримки МСП
7	Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва»	Законодавче підґрунтя для національної програми	Визначає інструменти та механізми сприяння МСП
8	Закон України «Про інноваційну діяльність»	Визначає принципи інноваційної діяльності	Створює правові умови для інноваційного розвитку МСП
9	Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»	Спрямований на стимулювання наукової діяльності	Дозволяє МСП брати участь у науково-технічних проектах
10	Закон України «Про вищу освіту»	Визначає взаємодію освіти та бізнесу	Сприяє формуванню підприємницьких компетентностей
11	Закон України «Про наукові парки»	Регулює створення наукових парків	Підтримує кооперацію МСП із науковими установами

Продовження таблиці 1.5

1	2	3	4
12	Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»	Стимулює розвиток технологічних парків	Створює інноваційне середовище для діяльності МСП
13	Закон України «Про індустриальні парки»	Законодавче регулювання створення промислових кластерів	МСП можуть розміщуватись у таких парках і користуватись пільгами
14	Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності»	Визначає стратегічні напрями інновацій	Дозволяє МСП зосередитись на перспективних галузях
15	Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»	Визначає пріоритети розвитку науки	МСП можуть долучатись до інноваційно-наукових ініціатив
16	Закон України «Про держрегулювання у сфері трансферу технологій»	Сприяє передачі технологій	Підтримує МСП у впровадженні новітніх технологій
17	Закон «Про Державний бюджет» та відповідні постанови КМУ	Визначає обсяги державної підтримки	Передбачає фінансування програм підтримки МСП
18	Постанова КМУ про порядок надання фінансової підтримки МСП	Регламентує механізм фінансування	Дає змогу суб'єктам МСП отримувати пільгові кредити, гранти
19	Постанова КМУ про Комісію з питань технопарків та інноваційних структур	Визначає функції наглядового органу	Сприяє прозорості у підтримці інноваційної діяльності МСП
20	Розпорядження КМУ «Про Стратегію розвитку МСП до 2020 року»	Попередня стратегія	Стала основою для модернізації політики підтримки МСП
21	Проект Стратегії сталого розвитку та цифрової трансформації МСП до 2027 року	Оновлена стратегія	Орієнтована на діджиталізацію, інклюзію та зелену економіку
22	Інші нормативно-правові акти	Включають локальні документи, розпорядження місцевих органів	Адаптують державну політику підтримки МСП до регіонального рівня

Джерело: складено автором за матеріалами [4, 11, 12,13,14,15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 33]

Зазначена нормативна база створює комплексне та багаторівневе правове середовище для стимулювання та розвитку малого і середнього підприємництва. Вона охоплює як основоположні правові норми, так і спеціалізовані механізми підтримки, сприяючи активному включенню МСП у соціально-економічні процеси, особливо в умовах регіонального розвитку та цифрової трансформації економіки.

1.3. Міжнародний досвід розвитку МСП та перспективи його впровадження в Україні як інструменту стимулювання зайнятості населення

Малий і середній бізнес (МСП) у багатьох країнах світу розглядається як ключовий рушій економічного зростання та стабільного працевлаштування. Розвинені країни, зокрема члени Європейського Союзу, США, Канада, Японія та країни Східної Азії, демонструють ефективні моделі підтримки МСП, які не лише сприяють економічній динаміці, а й суттєво впливають на зниження безробіття, формування культури підприємництва, розвиток інновацій і регіональну рівновагу. Досвід цих країн має вагомим значення для формування ефективної політики в Україні.

На нашу думку, ключовими елементами зарубіжного досвіду щодо розвитку МСП та перспективи його впровадження в Україні як інструменту стимулювання зайнятості населення є ті які представлені на рисунку 1.4.

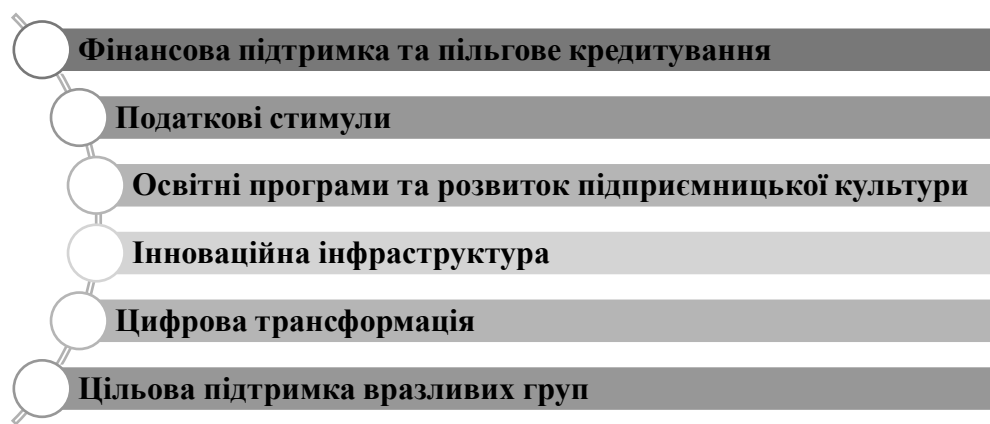

Рисунок 1.4 – Ключовими елементами зарубіжного досвіду щодо розвитку МСП та перспективи його впровадження в Україні як інструменту стимулювання зайнятості населення

Джерело: складено автором

Фінансова підтримка та пільгове кредитування є одним із ключових напрямів державної політики у сфері стимулювання розвитку малого і середнього підприємництва (МСП) у провідних країнах світу. У державах Європейського Союзу, США, Канаді та інших розвинених економіках

функціонують розгалужені системи фінансового забезпечення, що мають на меті мінімізацію ризиків для суб'єктів МСП, особливо на етапі становлення або масштабування бізнесу.

Одним із найбільш поширених інструментів є державні гарантійні фонди, які частково покривають банківські ризики у випадках кредитування малих підприємств. Такі механізми дозволяють підприємцям отримувати фінансування навіть за відсутності належного заставного забезпечення або кредитної історії. Зокрема, у країнах ЄС діє Програма COSME, що включає Гарантійний механізм ЄС для МСП, у США активно функціонує Програма SBA (Small Business Administration), яка надає гарантії комерційним банкам за кредитами для малого бізнесу (рис. 1.5).

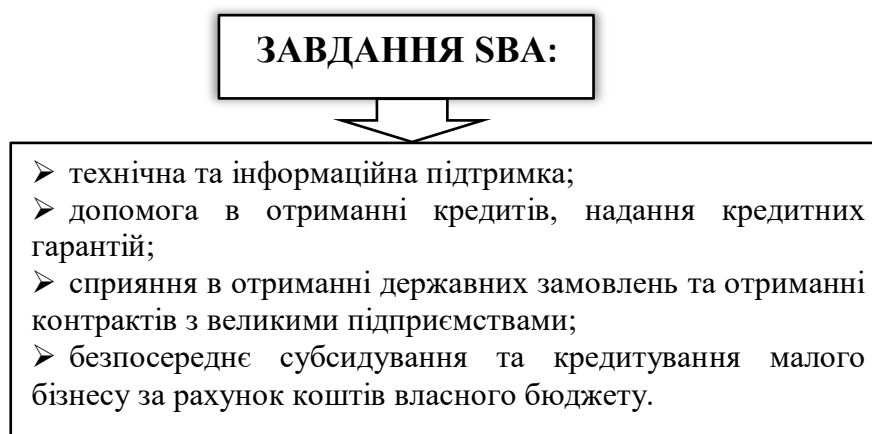

Рисунок 1.5 – Завдання Адміністрації по справах малого бізнесу США
Джерело: складено автором за матеріалами [10]

Крім того, широкого поширення набули програми мікро-фінансування та грантового фінансування, які спрямовані на підтримку підприємницької діяльності серед молоді, жінок, осіб із вразливих соціальних груп, а також на запуск інноваційних або соціально значущих проєктів. Такі програми не лише сприяють доступу до капіталу, але й виконують функцію стимулювання інклюзивного економічного зростання.

В Україні аналогічні ініціативи реалізуються через державні програми, зокрема «Доступні кредити 5-7-9%», які покликані здешевити фінансування для МСП. Однак, попри позитивну динаміку, ці програми поки що не охоплюють усі регіони та категорії підприємців у необхідному обсязі. Серед

основних викликів – обмежене фінансування, складність у доступі до кредитних ресурсів для новостворених підприємств, а також недосконалість механізмів гарантування позик.

Удосконалення системи фінансової підтримки в Україні передбачає розширення спектру інструментів фінансування, активне залучення міжнародних донорів і фінансових організацій, цифровізацію процедур та спрощення умов доступу для широкого кола підприємців. Такий підхід дозволить не лише покращити фінансову спроможність МСП, а й сприятиме загальному підвищенню рівня зайнятості та економічної активності, особливо у регіонах із низькою діловою активністю.

Податкові стимули є важливою складовою державної політики підтримки малого і середнього підприємництва (МСП), оскільки саме фіскальний тиск часто виступає одним із головних бар'єрів для започаткування та розвитку бізнесу. У багатьох країнах світу впроваджено цілеспрямовані податкові механізми, орієнтовані на зменшення податкового навантаження для підприємств малого та середнього сегмента, особливо на початкових етапах їхньої діяльності.

Так, у Великій Британії реалізується програма «Start-Up Relief», яка передбачає податкові пільги для новостворених компаній, включаючи часткове або повне звільнення від податку на прибуток у перші роки діяльності. У Німеччині діє система «Mittelstandsförderung», в межах якої МСП мають можливість скористатися податковими канікулами, а також зниженими ставками оподаткування залежно від доходу та кількості зайнятих працівників. Окремі країни, зокрема Польща, Чехія та Франція, практикують фіскальну диференціацію, що дозволяє малим підприємствам легше входити в ринок і нарощувати обсяги діяльності.

В Україні також діє спрощена система оподаткування для суб'єктів МСП, яка функціонує у формі єдиного податку. Ця система передбачає спрощений облік, звітність та сплату фіксованих податкових ставок, що є значною перевагою для мікро- і малих підприємств. Вона поділена на кілька

груп залежно від обсягу доходу та чисельності працівників. Разом із тим, існуюча система має низку недоліків, серед яких: обмежений доступ до певних видів діяльності, ризики фрагментації бізнесу для ухилення від оподаткування, а також недостатня інтеграція до загальної системи економічного стимулювання підприємництва.

З метою підвищення ефективності податкових стимулів в Україні доцільно здійснити реформування чинного податкового режиму для МСП у напрямі зменшення податкового тиску на інноваційні стартапи, удосконалення механізмів звітності, а також запровадження прозорих і справедливих критеріїв доступу до пільг. Водночас необхідно посилити контроль за недопущенням зловживань спрощеним режимом оподаткування та забезпечити баланс між фіскальними інтересами держави й потребами підприємницького середовища. Такий підхід сприятиме підвищенню ділової активності, створенню нових робочих місць та сталому розвитку підприємництва на національному та регіональному рівнях.

Освітні програми та розвиток підприємницької культури становлять важливий компонент екосистеми сприяння розвитку малого і середнього підприємництва (МСП). У сучасних умовах глобальної конкуренції країни, що прагнуть до інноваційного та сталого економічного зростання, активно інтегрують підприємницьку освіту у всі рівні формальної освіти – від шкільної до вищої.

Зокрема, у Сполучених Штатах Америки, Ізраїлі та Сінгапурі системно реалізуються програми підприємницької підготовки, які передбачають викладання основ бізнесу, управління проектами, інноваційного мислення та фінансової грамотності ще з середньої школи. В університетах діють спеціалізовані факультети з підприємництва, бізнес-школи, а також створюються бізнес-інкубатори та акселератори при навчальних закладах. Такі структури не лише надають доступ до знань, але й забезпечують менторську підтримку, фінансування стартапів, можливості для нетворкінгу та практичної реалізації підприємницьких ідей студентів.

Ізраїль, зокрема, зробив акцент на розвитку підприємницької культури через залучення молоді до інноваційних проєктів ще під час навчання у вишах. Водночас у Сінгапурі держава активно інвестує в розвиток підприємницького мислення через національні освітні стратегії, партнерства між бізнесом і освітніми установами, а також державні гранти для освітніх ініціатив.

В Україні процес інтеграції підприємницької освіти в освітню систему лише розпочинається і носить поки що фрагментарний характер. Існують окремі ініціативи, зокрема курси з підприємництва у вищих навчальних закладах, пілотні шкільні програми, молодіжні бізнес-клуби, а також бізнес-інкубатори, створені за підтримки міжнародних організацій. Проте відсутність цілісної державної політики в цій сфері, слабка координація між освітніми та економічними інституціями, а також обмежені ресурси значно стримують розвиток підприємницької компетентності серед молоді.

Для забезпечення довготривалого ефекту та посилення впливу освіти на формування підприємницького середовища в Україні необхідно систематизувати підходи до впровадження підприємницьких курсів, створити єдину рамку компетентностей, розширити мережу бізнес-інкубаторів при навчальних закладах і запровадити програми наставництва за участю успішних підприємців. Такий підхід дозволить формувати культуру самозайнятості, інноваційне мислення і готовність молоді до ведення власної справи, що, у свою чергу, сприятиме зростанню зайнятості та економічної активності в державі.

Інноваційна інфраструктура є ключовим чинником сприяння розвитку малого і середнього підприємництва (МСП), оскільки створює сприятливе середовище для генерації, комерціалізації та масштабування нових ідей, технологій і продуктів. У розвинених країнах Європи та Азії сформувалася розгалужена система інноваційної підтримки, яка включає технологічні парки, науково-дослідні центри, бізнес-інкубатори, стартап-центри, промислові кластери та інші спеціалізовані структури.

Зокрема, у країнах Європейського Союзу активно функціонують

технопарки та наукові кластери, які інтегрують МСП у спільні інноваційні екосистеми з науково-дослідними установами, університетами та великим бізнесом. Такі об'єднання забезпечують підприємствам доступ до високотехнологічного обладнання, консультаційних послуг, венчурного фінансування, а також спрощують вихід на міжнародні ринки. В Азії, зокрема в Південній Кореї, Сінгапурі та Китаї, інноваційна інфраструктура є важливою складовою державної стратегії модернізації економіки, що супроводжується активною підтримкою стартапів і високотехнологічних підприємств.

Особливе місце серед світових лідерів у сфері інновацій посідає Ізраїль, який демонструє унікальний підхід до розвитку підприємництва через програму Yozma, запущену ще у 1990-х роках. Ця державна ініціатива надала стартовий імпульс для створення венчурного капіталу в країні, сприяючи розвитку численних стартапів, зокрема у сферах ІТ, біотехнологій, медицини та оборонної промисловості. Завдяки синергії державної політики, академічної науки та приватного інвестування, Ізраїль перетворився на одну з провідних країн світу за кількістю стартапів на душу населення.

В Україні, попри наявність відповідної нормативно-правової бази для функціонування індустріальних парків та технопарків, їхній розвиток залишається на початковій стадії. Закон України «Про індустріальні парки» створює формальні умови для організації інноваційної діяльності, однак практична реалізація таких проектів стримується низкою факторів: недосконалістю механізмів фінансування, обмеженістю інфраструктури, відсутністю прозорих процедур приєднання до індустріальних зон, а також слабкою взаємодією між бізнесом, наукою та органами влади.

Для ефективної імплементації інноваційної моделі розвитку в Україні необхідно посилити інституційну спроможність органів, відповідальних за реалізацію індустріальних парків; розширити державно-приватне партнерство; створити стабільні джерела фінансування (у тому числі за рахунок міжнародної технічної допомоги); забезпечити інтелектуальну підтримку учасників інноваційного процесу. Інноваційна інфраструктура має

стати не лише інструментом технологічного прогресу, але й засобом стимулювання зайнятості, модернізації регіональної економіки та підвищення конкурентоспроможності МСП.

Цифрова трансформація малого та середнього підприємництва є одним із ключових напрямів модернізації економіки у світовій практиці. У сучасних умовах глобалізації та технологічного розвитку цифрові інструменти стали необхідною складовою успішного функціонування підприємств, особливо у сегменті МСП, який потребує швидкої адаптації до ринкових змін і обмежений у ресурсах для масштабних інновацій.

У багатьох країнах світу реалізуються державні стратегії цифровізації МСП, спрямовані на забезпечення їх доступу до сучасних ІТ-рішень, платформ електронної комерції, автоматизованих систем управління, хмарних сервісів, CRM-систем, кіберзахисту, а також програмних продуктів для бухгалтерського обліку та електронного документообігу. Наприклад, у країнах Європейського Союзу діють численні ініціативи в межах програми Digital Europe, що передбачають фінансування проєктів цифрової трансформації для малих підприємств, включаючи гранти на автоматизацію виробництва, впровадження штучного інтелекту та аналітики великих даних.

У США та Канаді впроваджуються податкові пільги для компаній, які інвестують у цифрову модернізацію, а також створюються спеціалізовані фонди підтримки малих бізнесів, що використовують інноваційні технології. Такі заходи мають на меті не лише підвищити ефективність діяльності підприємств, але й забезпечити їхню конкурентоспроможність на внутрішніх і зовнішніх ринках.

В Україні також спостерігається поступ у сфері цифровізації МСП, особливо завдяки реалізації ініціативи «Держава у смартфоні» та діяльності платформи «Дія», яка стала центральним державним цифровим хабом для надання послуг підприємцям. Платформа дозволяє реєструвати бізнес онлайн, подавати податкову звітність, отримувати ліцензії та інші адміністративні послуги в електронному форматі. Це значно знижує адміністративне

навантаження на підприємців, сприяє прозорості та зменшує корупційні ризики.

Водночас охоплення програм цифрової трансформації МСП в Україні залишається обмеженим. Основними перешкодами є недостатній рівень цифрової грамотності підприємців, нерівномірний доступ до швидкісного інтернету в регіонах, брак фінансових ресурсів для інвестування у цифрову інфраструктуру та слабкий розвиток цифрових екосистем на місцевому рівні.

Для підвищення ефективності цифрової трансформації МСП в Україні доцільно розширити дію програм цифрової підтримки на регіональному рівні, активізувати державне та муніципальне співфінансування цифрових рішень, стимулювати розвиток цифрових навичок серед підприємців, а також забезпечити ширший доступ до електронних сервісів у сільській місцевості та малих містах. Цифровізація повинна розглядатися не як додатковий інструмент, а як стратегічний напрям трансформації національної економіки з урахуванням потреб малого та середнього бізнесу.

Цільова підтримка соціально вразливих груп населення в контексті розвитку малого та середнього підприємництва є важливим елементом соціально-економічної політики багатьох країн, орієнтованої на забезпечення інклюзивного зростання та підвищення рівня зайнятості. Особливе значення ця підтримка має для таких категорій, як особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи (ВПО), ветерани бойових дій, жінки та молодь, які стикаються з обмеженим доступом до ринку праці через соціальні, психологічні або економічні бар'єри.

У країнах Скандинавії, Канаді, Нідерландах, Німеччині та Ізраїлі широко впроваджені державні програми соціального підприємництва, які передбачають надання грантів, пільгових кредитів, податкових стимулів і менторської підтримки підприємствам, що створюють робочі місця або надають послуги цим категоріям населення. Зокрема, в Швеції та Данії діють спеціалізовані інкубаційні центри та акселератори соціальних бізнесів, а в Канаді функціонують державні фонди, що надають стартове фінансування

соціальним підприємствам, які працевлаштовують ветеранів або ВПО.

Також варто відзначити досвід впровадження партнерських моделей, у яких беруть участь не лише державні установи, а й неурядові організації, приватний сектор та міжнародні донори. Такий підхід забезпечує комплексність підтримки – від навчання та розвитку підприємницьких навичок до сталого фінансування й супроводу.

В Україні також наявні приклади підтримки соціально вразливих груп через соціальне підприємництво, зокрема ініціативи, спрямовані на ветеранів, жінок-підприємниць, осіб з інвалідністю та ВПО. Частина цих проєктів реалізується за підтримки міжнародних організацій (USAID, ПРООН, GIZ, ЄС), благодійних фондів і громадських об'єднань. Водночас державна політика у цій сфері залишається фрагментарною і переважно декларативною: відсутній сталий механізм фінансування, цільові програми на рівні державного бюджету, чітка система сертифікації та обліку соціальних підприємств.

Для посилення ролі соціального підприємництва як інструменту інтеграції вразливих верств населення в економічне життя необхідним є створення системної державної підтримки, яка включатиме не лише фінансові інструменти, але й розвиток освітньо-консультаційної інфраструктури, законодавче врегулювання статусу соціального підприємства, а також міжвідомчу координацію зусиль усіх учасників процесу. Такий підхід дозволить зробити підтримку цільових груп масштабнішою, стійкішою та ефективнішою в довгостроковій перспективі.

Враховуючи світовий досвід стимулювання малого та середнього підприємництва, Україна має реальні можливості адаптувати ефективні інструменти з урахуванням власного соціально-економічного контексту. За наявності стабільного інституційного середовища, політичної волі та координації з міжнародними партнерами, кращі міжнародні практики можуть бути інтегровані у вітчизняну систему підтримки МСП. Особливо актуальним це є для регіонів з високим рівнем безробіття, зокрема таких як Кіровоградська область. Нижче подано узагальнену таблицю 1.6 з ключовими напрямками

адаптації світового досвіду, які є найбільш перспективними для реалізації в Україні.

Таблиця 1.6 – Перспективні напрями адаптації світових практик підтримки МСП в Україні

№	Напрямок адаптації	Суть ініціативи	Очікуваний ефект для України
1	Національна система мікро-фінансування	Створення державного або публічно-приватного фонду мікрокредитування за участі міжнародних донорів	Зростання фінансової доступності для старту бізнесу, зокрема у сільських та депресивних регіонах
2	Інституціоналізація бізнес-інкубаторів	Розміщення бізнес-інкубаторів при університетах з державною та грантовою підтримкою	Підвищення рівня підприємницької активності молоді, розвиток інноваційного середовища
3	Єдина цифрова платформа для МСП	Інтеграція реєстрації, навчання, доступу до фінансування і консультацій в одному онлайн-ресурсі	Спрощення взаємодії підприємців з державою, зниження бар'єрів для входу в бізнес
4	Податкові канікули в проблемних регіонах	Тимчасове звільнення від податків для новостворених МСП у регіонах із високим рівнем безробіття	Стимулювання локального підприємництва та зменшення трудової міграції
5	Підтримка соціального підприємництва	Запровадження грантів, пільг і спрощеного регулювання для соціальних підприємств	Інтеграція вразливих груп у ринок праці, розвиток соціально-орієнтованого бізнесу

Джерело: складено автором

Запропоновані напрями адаптації міжнародного досвіду є практичними, релевантними та потенційно результативними для України. Їх реалізація потребує системного підходу, злагодженої міжінституційної взаємодії та залучення міжнародних партнерів. Особливу увагу слід приділити регіональному виміру – пріоритезації заходів у областях із високим рівнем безробіття та низькою економічною активністю. Таким чином, МСП можуть стати реальним інструментом не лише для економічного зростання, а й для вирішення соціальних проблем, таких як зайнятість, бідність та еміграція.

РОЗДІЛ 2
СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ТА ПОТЕНЦІАЛ МСП ЯК ФАКТОР
ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ
НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

2.1. Аналіз ключових показників функціонування МСП на національному рівні та в Кіровоградській області

Даний аналіз є важливим елементом комплексного дослідження стану малого та середнього підприємництва, оскільки дозволяє оцінити його економічну роль, динаміку розвитку та вплив на зайнятість населення як у загальнодержавному масштабі, так і в регіональному розрізі.

На рівні України мале та середнє підприємництво відіграє провідну роль у забезпеченні економічної стійкості та зайнятості. За даними Державної служби статистики України:

- питома вага МСП у загальній кількості підприємств становить понад 99%;
- зайнятість у секторі МСП охоплює понад 70% усіх працюючих у приватному секторі;
- внесок МСП у ВВП коливається на рівні 55–60%, що свідчить про вагомий економічний вплив;
- найбільш розвинені сфери діяльності МСП – торгівля, транспорт, ІТ, сільське господарство та надання послуг.

В останні роки спостерігається поступове зростання кількості новостворених підприємств, особливо в галузях, орієнтованих на внутрішній ринок та експорт.

В той же час, суть даного питання полягає у всебічному вивченні кількісних та якісних параметрів діяльності суб'єктів малого і середнього бізнесу як по країні загалом, так і в межах окремого регіону – зокрема Кіровоградської області. Такий аналіз дозволяє оцінити поточний стан сектору МСП, виявити тенденції його розвитку, визначити проблемні зони та потенціал для зростання.

На рисунку 2.1 наведені ключові показники функціонування МСП.

ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ МСП

- **Кількість зареєстрованих суб'єктів МСП**, за видами економічної діяльності;
- **Рівень зайнятості в МСП**, частка МСП у загальній чисельності зайнятого населення;
- **Обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)** малими та середніми підприємствами;
- **Фінансові результати діяльності** (дохід, прибуток, рентабельність);
- **Інвестиційна активність МСП**, включаючи залучення державних або міжнародних ресурсів;
- **Інноваційна спроможність**, частка інноваційно активних підприємств;
- **Регуляторне та податкове навантаження**, що впливає на умови функціонування МСП;
- **Показники ділової активності та підприємницької ініціативи населення.**

Рисунок 2.1 – Ключові показники функціонування МСП

Джерело: складено автором згідно загальноприйнятих норм

У зв'язку з повномасштабною війною, яка триває на території України з 2022 року, можливість проведення повноцінного статистичного дослідження діяльності малого та середнього підприємництва (МСП) значно ускладнилася. Це зумовлено низкою об'єктивних причин, що впливають як на збір, так і на оприлюднення достовірної та репрезентативної інформації.

По-перше, частина територій країни перебуває в зоні активних бойових дій або є тимчасово окупованими, що унеможливує збір статистичних даних із цих регіонів. Державна служба статистики України вимушена виключати або умовно враховувати ці території у своїх звітах, що обмежує повноту аналізу.

По-друге, багато суб'єктів МСП припинили або тимчасово призупинили свою діяльність, змінили місце реєстрації чи переформатували бізнес, що ускладнює визначення реального числа активних підприємств. Також відбулося суттєве перерозподілення економічної активності між регіонами внаслідок внутрішньої міграції та релокації бізнесу, що викликає перекоси у звичних показниках регіонального розвитку.

По-третє, певні статистичні дані, які раніше були у відкритому доступі, нині обмежено публікуються або не оновлюються з міркувань безпеки. Це стосується

як макроекономічних показників, так і даних на рівні мікропідприємств або конкретних галузей.

Таким чином, дослідження стану МСП у післявоєнний період або під час воєнного часу базується на фрагментарних джерелах: часткових звітах Держстату, результатах опитувань, публікаціях міжнародних організацій (ОЕСД, Світовий банк, Міжнародна організація праці), а також аналітичних звітах галузевих асоціацій. Усе це потребує підвищеної критичності під час аналізу та обов'язкового зазначення обмежень дослідження в академічних і практичних висновках.

Виходячи з доступності даних наш аналіз буде базуватися на різних періодах, по різних показниках, починаючи з 2018 року та частково даними 2023 року.

У таблиці 2.1 представлено динаміку кількості діючих суб'єктів господарювання у Кіровоградській області за 2018–2022 роки з розподілом за кількістю зайнятих працівників. Зокрема, подано деталізацію за категоріями мікро-, малих, середніх та великих підприємств відповідно до загальноприйнятої класифікації, яка базується на кількісному складі персоналу. Також наведено узагальнені показники загальної кількості підприємств та сукупної кількості суб'єктів малого і середнього підприємництва (МСП) в регіоні, а також обчислене абсолютне відхилення для порівняння змін за п'ятирічний період.

У період з 2018 по 2022 рік спостерігається загальна тенденція до скорочення кількості суб'єктів господарювання в Кіровоградській області. Сукупна кількість підприємств зменшилася з 8068 у 2018 році до 7086 у 2022 році, що становить абсолютне скорочення на 982 одиниці. Найбільш значним є зниження кількості малих і мікропідприємств – відповідно на 1005 та 940 одиниць. Ці категорії традиційно формують основу малого та середнього підприємництва (МСП), отже їхній спад свідчить про серйозні виклики, з якими зіткнувся малий бізнес у зазначений період.

Натомість кількість середніх підприємств дещо зросла: з 345 у 2018 році до 366 у 2022 році (приріст на 21 одиницю), що можна інтерпретувати як позитивний

сигнал щодо стабільності певної частини бізнесу, здатного масштабуватись навіть в умовах кризи. Щодо великих підприємств, їхня кількість залишалася незначною та коливалася в межах 3–7 одиниць, не зазнавши істотних змін.

Таблиця 2.1 – Кількість діючих суб’єктів господарювання в Кіровоградській області з розподілом за кількістю зайнятих працівників

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Абс. відх. 2022-2018
1	2	3	4	5	6	7
в тому числі: Мікропідприємства (суб’єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників до 9 осіб, одиниць)	6742	7326	7165	6953	5802	-940
Малі підприємства (суб’єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 10 до 49 осіб, одиниць)	7720	8329	8146	7955	6715	-1005
Середні підприємства (суб’єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 50 до 249 осіб, одиниць)	345	419	401	387	366	21
Великі підприємства (суб’єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників 250 осіб і більше, одиниць)	3	7	6	5	5	2
Всі підприємства	8068	8755	8553	8347	7086	-982
МСП	8065	8748	8547	8342	7081	-984

Джерело: складено за матеріалами [1]

Аналіз показників МСП у сукупності демонструє аналогічну тенденцію, що й загальна динаміка – кількість МСП скоротилася з 8065 у 2018 році до 7081 у 2022 році, що становить зниження на 984 одиниці. Це свідчить про вразливість підприємницького сектору до зовнішніх економічних та соціально-політичних факторів, зокрема пандемії COVID-19, економічної рецесії та повномасштабної війни, що розпочалась у 2022 році.

Таким чином, отримані дані свідчать про істотне скорочення підприємницької активності в Кіровоградській області, з особливо негативною динамікою у сегменті мікро- та малих підприємств, які є найбільш чисельними, але водночас — найменш стійкими до зовнішніх потрясінь. Зростання кількості середніх підприємств може вказувати на внутрішню реструктуризацію бізнес-середовища, однак цього явно недостатньо для компенсації загального спаду

підприємницької активності.

Відповідно до результатів дослідження стану та потреб малого і середнього бізнесу в Україні, яке здійснювалося на основі оцінок територіальних громад (ТГ) та обласних військових адміністрацій (ОВА), у 2022 році було охоплено всі регіони держави, включаючи Кіровоградську область. Це дослідження дозволяє комплексно оцінити не лише загальний рівень функціонування сектору МСП в умовах воєнного стану, але й виявити регіональні особливості, ключові виклики та потреби суб'єктів підприємницької діяльності. Візуалізовані дані (рис. 2.2) слугують аналітичним підґрунтям для формування адресної політики підтримки малого та середнього бізнесу як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні.

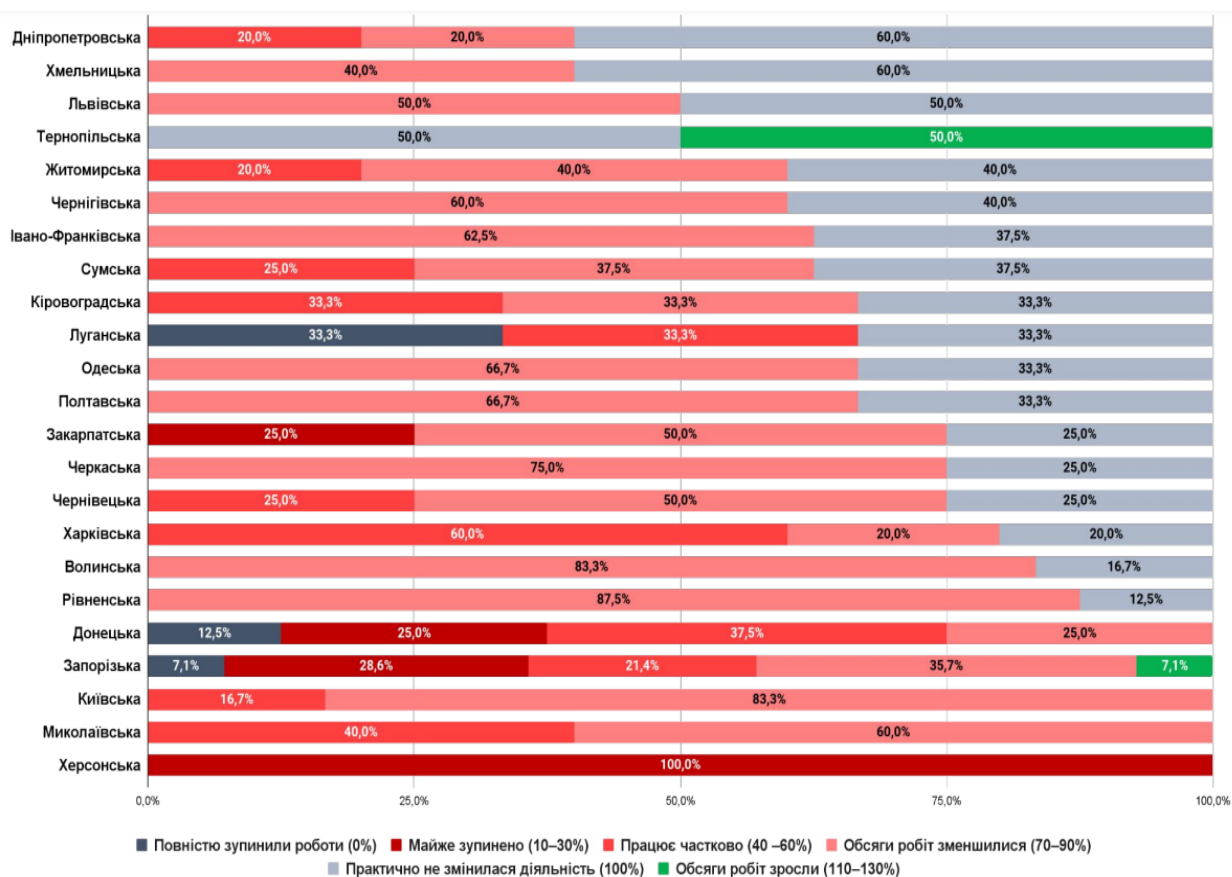

Рисунок 2.2 – Оцінка стану МСБ за регіонами України порівняно з періодом до 24.02.2022

Джерело: складено за матеріалами [6]

На основі рисунка 2.2 можна сформулювати низку важливих аналітичних висновків щодо впливу повномасштабного воєнного вторгнення на функціонування малого та середнього бізнесу (МСБ) у різних регіонах країни.

Отримані дані демонструють суттєву регіональну диференціацію у рівні збереження економічної активності МСП.

Загальна оцінка свідчить про те, що в умовно безпечних західних регіонах України підприємницька діяльність зберігає відносну стійкість, тоді як у прифронтових, тимчасово окупованих або зоні активних бойових дій – значна частина бізнесу повністю або частково припинила свою діяльність. Зокрема, у Херсонській області повністю припинили роботу всі опитані суб'єкти МСП (100%). Подібна ситуація спостерігається також у Миколаївській, Донецькій та Луганській областях, де частка підприємств, які зупинили або суттєво обмежили діяльність, перевищує 40%. Ці регіони зазнали найбільшого тиску через воєнні дії, що зумовило масштабне згорання бізнес-активності.

У ряді центральних та південних областей, таких як Полтавська, Одеська, Черкаська, Волинська та Рівненська, більшість підприємств (понад 60%) зазнали суттєвого зменшення обсягів діяльності (на 70–90%), що свідчить про значні труднощі у підтриманні операційної стійкості навіть в умовах відносної безпеки. Це може бути наслідком логістичних порушень, зниження платоспроможного попиту або нестачі ресурсів.

Водночас, у таких регіонах як Тернопільська, Львівська та Хмельницька області, 50–60% підприємств продовжують функціонувати у звичайному режимі, що є свідченням вищої стійкості місцевих економік. Найкращі результати продемонструвала Тернопільська область, де 50% підприємств не зазнали змін у масштабах діяльності. Вартий уваги і приклад Запорізької області, де 7,1% підприємств навіть змогли збільшити обсяги робіт, що можна розглядати як свідчення адаптивності частини бізнесу до нових умов.

Кіровоградська область демонструє середній рівень стійкості: 33,3% суб'єктів МСП повідомили про зменшення обсягів діяльності, ще 33,3% – про часткову зайнятість, а решта зберегли попередній рівень операцій. Така ситуація вказує на наявність потенціалу для поступового відновлення, однак водночас свідчить про необхідність посиленої підтримки з боку держави та місцевої влади (рис. 2.3).

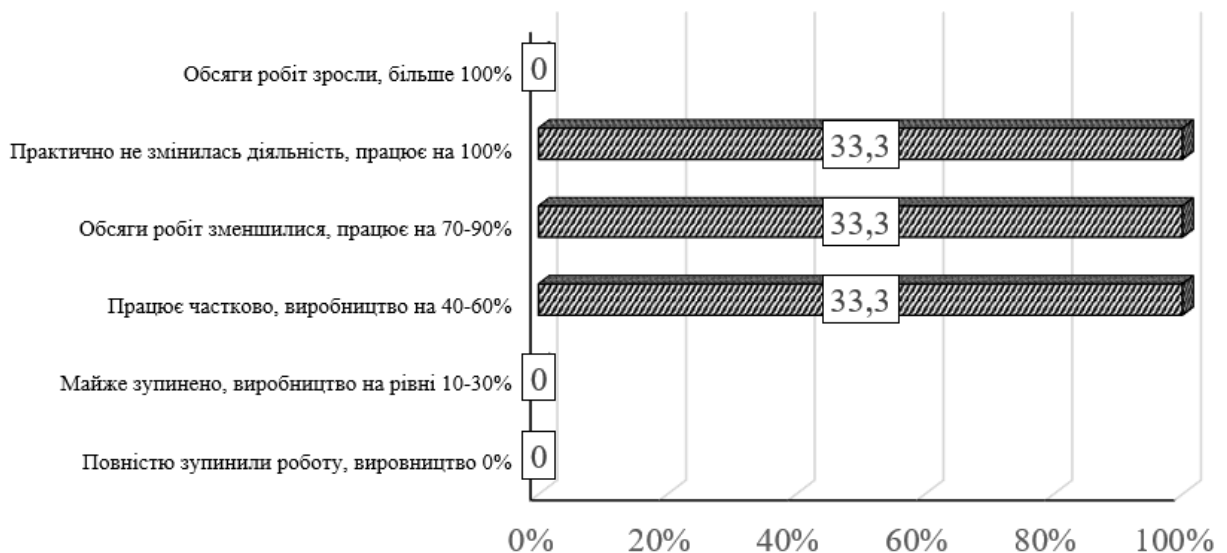

Рисунок 2.3 – Частка МСП Кіровоградської області в яких були зміни в діяльності в 2022 році в порівнянні з попереднім періодом
Джерело: складено за матеріалами [6]

Загалом, аналіз показує, що повномасштабна війна завдала відчутного удару по МСП у східних та південних регіонах країни. Західні області стали умовними «точками опори» для переміщеного бізнесу та демонструють потенціал для подальшого розвитку в умовах воєнної економіки. У цьому контексті особливої ваги набуває потреба в розробці цільових інструментів підтримки малого і середнього бізнесу, з урахуванням регіональних викликів, включаючи фінансування, програми релокації, цифрову трансформацію та зміцнення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування.

Проведемо більш детальне дослідження діяльності МСП в Кіровоградській області. На рисунку 2.4 представлено динаміку кількості мікропідприємств та малих підприємств у Кіровоградській області.

Графік відображає кількісні зміни у структурі малого підприємництва регіону, що дозволяє оцінити тенденції розвитку та виявити вплив зовнішніх факторів на активність суб'єктів малого та мікропідприємництва.

Аналіз динаміки малих та мікропідприємств у Кіровоградській області свідчить про наявність негативних тенденцій у розвитку цього сектора протягом останніх років. Згідно з графічними даними, у період з 2018 до 2022 року спостерігається поступове, але стабільне скорочення кількості малих і

мікропідприємств. Найбільше зниження спостерігається у 2022 році, що пов'язано з комплексом кризових явищ, зокрема економічною нестабільністю, наслідками пандемії COVID-19 та, передусім, збройною агресією Російської Федерації.

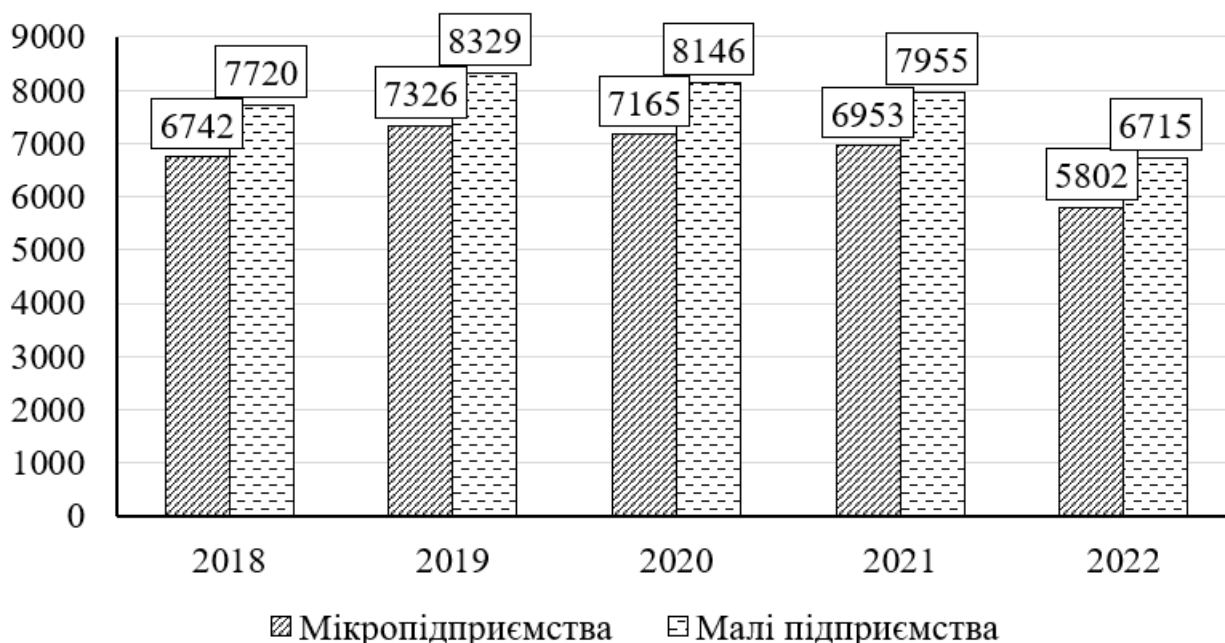

Рисунок 2.4 – Динаміка малих та мікропідприємств в Кіровоградській області

Джерело: складено за матеріалами [1]

Мікропідприємства, які є основою малого бізнесу, характеризуються найвищою чутливістю до зовнішніх викликів. Їх кількість знизилася особливо помітно після 2020 року, що свідчить про вичерпання ресурсів адаптації до форс-мажорних умов серед найдрібніших суб'єктів господарювання. Малі підприємства також демонструють тенденцію до зменшення, хоча темпи скорочення є дещо помірнішими у порівнянні з мікробізнесом.

Ці дані вказують на серйозні труднощі у веденні підприємницької діяльності в регіоні та потребу у вдосконаленні механізмів підтримки МСП. Ситуація вимагає активізації заходів державної політики, спрямованих на подолання наслідків кризи, збереження підприємницької активності та стимулювання самозайнятості населення. Підвищення доступу до фінансування, підтримка цифровізації, спрощення регуляторного середовища та цільові регіональні програми можуть стати ключовими елементами відновлення динаміки у секторі малих і мікропідприємств.

Динаміка кількості середніх підприємств у Кіровоградській області є також важливим індикатором стану регіонального бізнес-середовища та загального економічного розвитку. Середні підприємства, які за чисельністю зайнятих працівників перебувають у межах від 50 до 249 осіб, відіграють значну роль у формуванні доданої вартості, створенні робочих місць та впровадженні інновацій. Нижче подано аналітичне осмислення кількісних змін у цій групі суб'єктів господарювання у динаміці за останні роки (рис. 2.5).

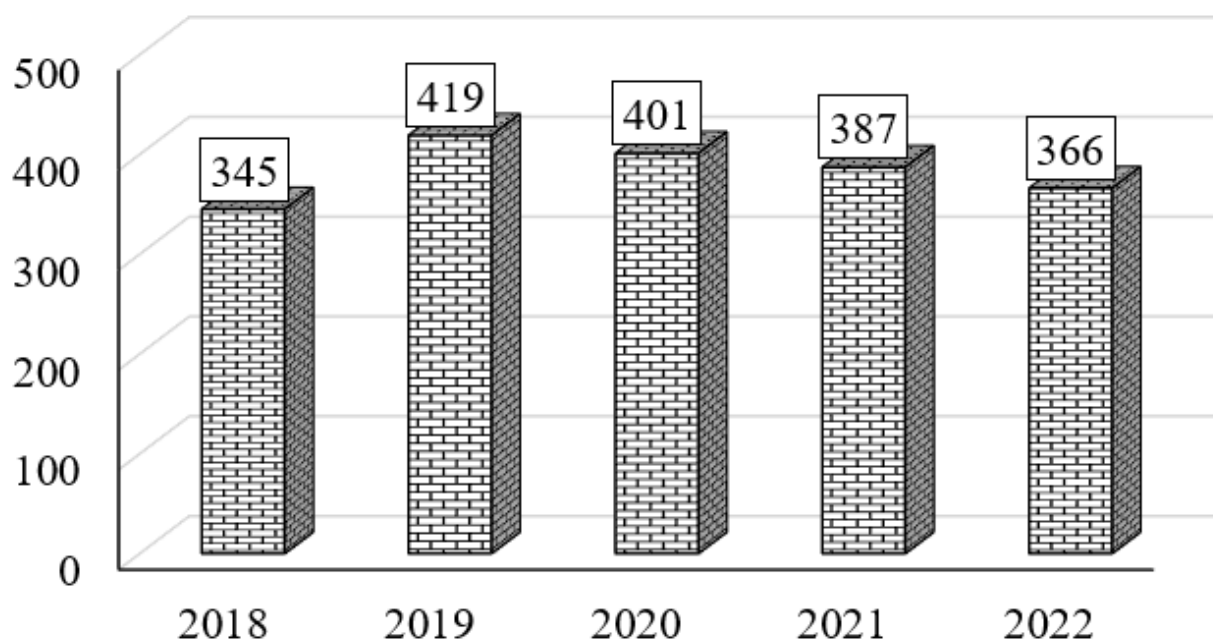

Рисунок 2.5 – Динаміка середніх підприємств в Кіровоградській області

Джерело: складено за матеріалами [1]

Аналіз динаміки середніх підприємств у Кіровоградській області свідчить про відносну стабільність цього сегмента підприємницької діяльності впродовж 2018–2022 років, на відміну від мікро- та малих підприємств, де спостерігається більш виражене скорочення. Згідно з наявними даними, кількість середніх підприємств у регіоні коливалася незначно, демонструючи певну стійкість до зовнішніх економічних і соціально-політичних викликів.

Зокрема, у період з 2018 по 2021 рік спостерігалася помірна позитивна динаміка, що відображала стабільність умов функціонування середніх бізнес-структур. У 2022 році, попри повномасштабне вторгнення Росії та пов'язані з ним економічні потрясіння, кількість середніх підприємств залишилась майже

незмінною порівняно з попереднім роком. Така тенденція свідчить про вищий рівень адаптаційного потенціалу цих суб'єктів господарювання, їх здатність акумулювати ресурси для протидії кризам, а також про більш диверсифіковані бізнес-моделі, що дозволяють зберігати функціональність навіть у нестабільних умовах.

Отже, середні підприємства відіграють важливу роль у забезпеченні економічної стійкості регіону, виконуючи функцію буфера між мікро- і великим бізнесом. Їх стабільність може стати базою для подальшого відновлення економіки Кіровоградської області, а також опорою для реалізації політик сприяння зайнятості, модернізації виробництва та впровадження інноваційних рішень у регіональному підприємницькому середовищі.

Аналіз кількісних змін у сфері підприємництва дозволяє оцінити ефективність місцевої економічної політики, адаптивність бізнес-середовища до зовнішніх викликів і загальний рівень економічної активності (рис. 2.6).

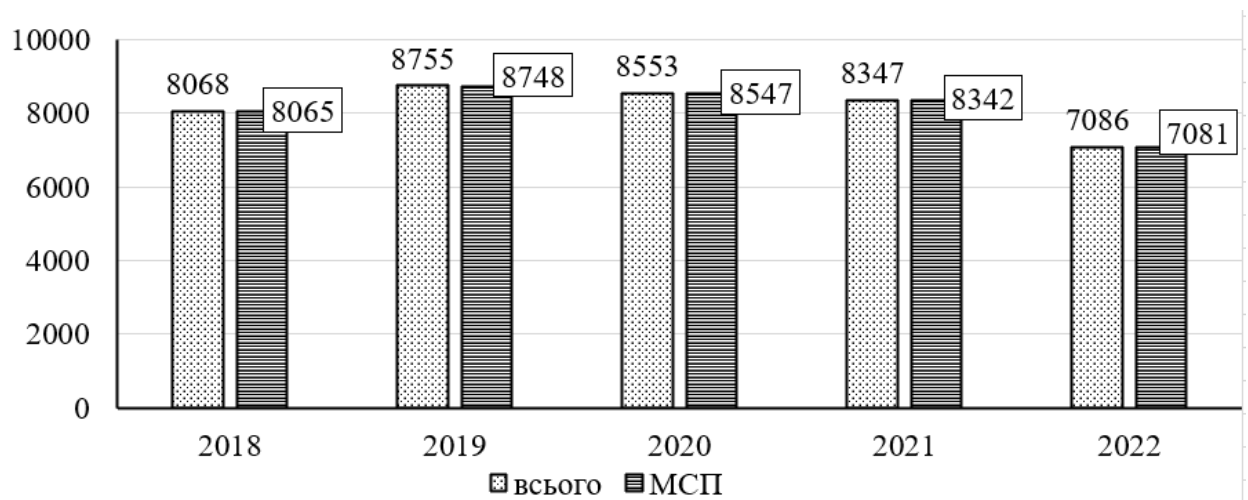

Рисунок 2.6 – Динаміка підприємницької діяльності в Кіровоградській області

Джерело: складено за матеріалами [1]

Аналіз динаміки підприємницької діяльності в Кіровоградській області на основі відповідного рисунка свідчить про зміну інтенсивності розвитку суб'єктів господарювання за останні роки. Протягом 2018–2021 років в області простежувалося відносно стабільне функціонування сектора малого і середнього підприємництва (МСП), із помірними коливаннями у кількості суб'єктів

господарювання, що може свідчити про сформовану бізнес-екосистему, здатну до поступової адаптації до економічних змін.

Водночас, починаючи з 2022 року, на тлі повномасштабної воєнної агресії Російської Федерації, відзначається суттєве скорочення кількості активних суб'єктів підприємництва. Така негативна динаміка відображає серйозний вплив зовнішніх шоків на бізнес-середовище регіону, зокрема у вигляді порушення логістичних ланцюгів, зниження платоспроможного попиту, міграції робочої сили та погіршення інвестиційного клімату. Найбільше скорочення спостерігається серед мікро- та малих підприємств, які традиційно мають менші резерви та обмежені можливості до швидкого відновлення в умовах кризи.

Попри це, збереження частини підприємницької активності навіть у складних умовах свідчить про наявність в регіоні певного ядра економічної стійкості, що базується на адаптивності окремих бізнес-структур, підтримці з боку місцевої влади та потенціалі внутрішніх ринків. З огляду на ці обставини, відновлення та подальше зміцнення підприємницької діяльності в Кіровоградській області потребує цілеспрямованих заходів державної підтримки, зокрема у сфері фінансування, цифровізації, спрощення регуляторних процедур та сприяння експортній діяльності МСП.

Не менш важливим є показник діяльності чисельності ФОП-ів в регіоні в порівнянні з іншими областями країни (рис. 2.7). Показник середньої кількості фізичних осіб-підприємців (ФОП) за регіонами України у 2022–2023 роках є важливим індикатором рівня підприємницької активності на тлі надзвичайно складної економічної ситуації, спричиненої повномасштабною війною. Даний аналіз дозволяє оцінити, наскільки регіони зберегли чи втратили підприємницький потенціал, а також виявити території з вищим рівнем адаптаційної здатності до кризових умов.

У середньому за 2022–2023 роки в Україні зберігається значна регіональна диференціація у кількості зареєстрованих ФОП. Найбільша концентрація приватних підприємців традиційно спостерігається у великих урбанізованих та економічно розвинених регіонах, таких як м. Київ, Львівська, Дніпропетровська,

Одеська області. Це пояснюється наявністю великих споживчих ринків, кращою інфраструктурою, доступом до ресурсів, фінансових інструментів і кваліфікованої робочої сили.

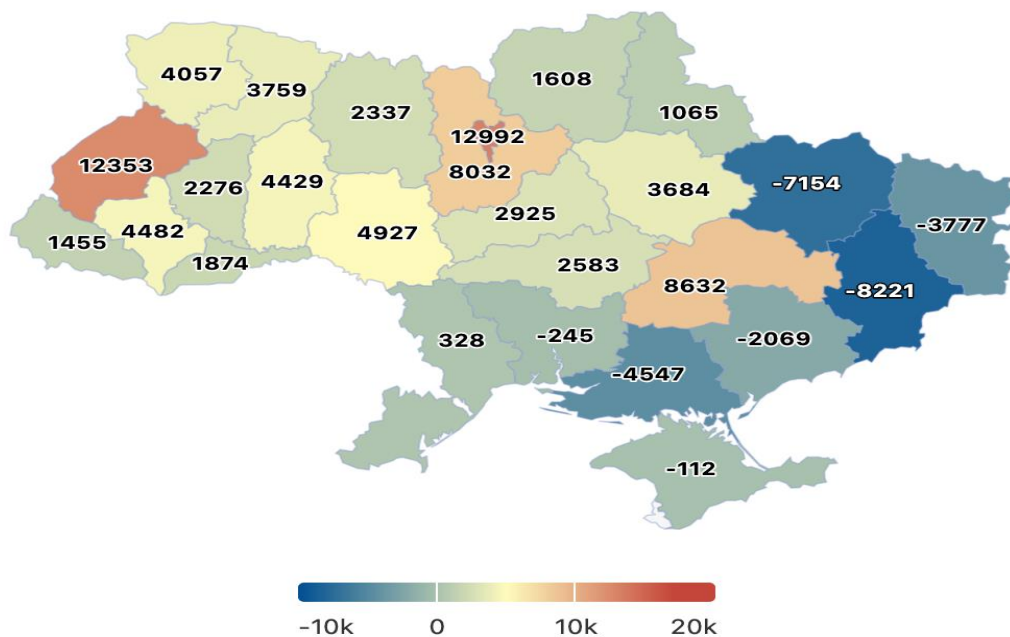

Рисунок 2.7 – Кількість ФОП-ів в середньому за 2022-2023 роки за регіонами

Джерело: складено за матеріалами [1]

Водночас регіони, що зазнали безпосереднього впливу бойових дій (Херсонська, Луганська, Донецька, Запорізька області), демонструють суттєве зменшення кількості ФОП або відсутність динаміки. Це пов'язано як із фізичною неможливістю провадження бізнесу на тимчасово окупованих чи прифронтових територіях, так і з масштабною внутрішньою міграцією підприємців.

Серед центральних регіонів, таких як Кіровоградська область, спостерігається відносна стабільність кількості ФОП, що свідчить про помірний рівень ризиків та здатність локального бізнес-середовища зберігати функціональність навіть в умовах загальнодержавної кризи. Конкретно в Кіровоградській області їх кількість за 2022-2023 роки зменшилась (рис. 2.8).

Ці дані також вказують на тенденцію релокації бізнесу до безпечніших регіонів. Західні області, зокрема Закарпатська, Івано-Франківська та Тернопільська, демонструють зростання чи стабільні показники, що може бути наслідком переміщення підприємців із зон бойових дій та активного розвитку

локальних ініціатив з підтримки бізнесу.

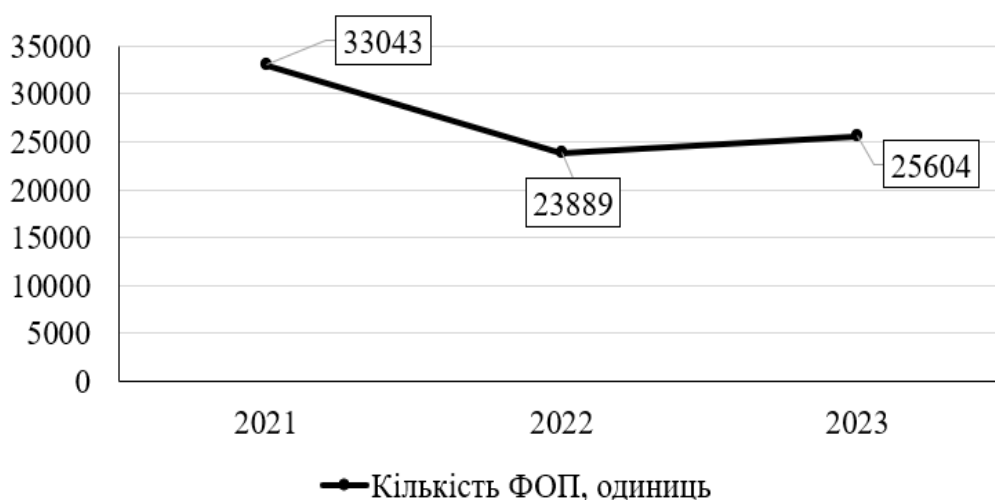

Рисунок 2.8 – Динаміка кількості ФОП в

Кіровоградській області за 2021-2023 роки

Джерело: складено за матеріалами [1]

Таким чином, середня кількість ФОП у 2022–2023 роках демонструє загальне збереження підприємницького потенціалу України, попри воєнний стан. Однак для більш рівномірного розвитку підприємництва по регіонах необхідна адресна підтримка у формі грантів, податкових стимулів та програм з релокації, що дозволить уникнути надмірної концентрації бізнесу лише в окремих територіях і забезпечити відновлення на постраждалих територіях після стабілізації ситуації.

Показник розподілу фізичних осіб-підприємців за статевою ознакою керівників у Кіровоградській області за 2022–2023 роки є важливим для розуміння рівня залучення чоловіків і жінок до підприємницької діяльності в умовах кризових трансформацій. Цей розподіл дозволяє виявити гендерні аспекти ведення бізнесу, а також оцінити ступінь гендерного балансу в малому підприємстві на регіональному рівні (рис. 2.9).

За підсумками 2022–2023 років у Кіровоградській області зберігається традиційна тенденція домінування чоловіків серед керівників фізичних осіб-підприємців. Частка чоловіків значно перевищує кількість жінок, що свідчить про збереження усталеного гендерного розподілу ролей у підприємницькому середовищі регіону.

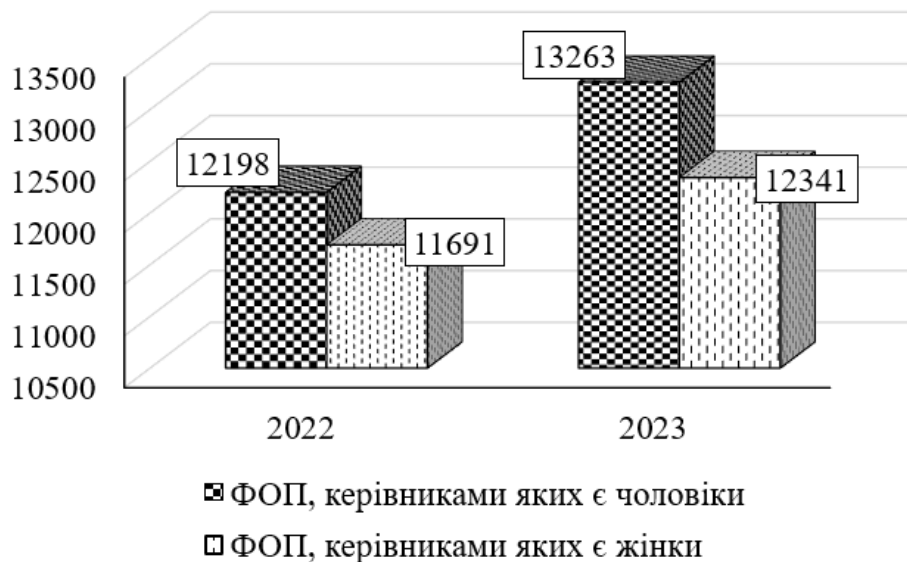

Рисунок 2.9 – Кількість ФОП керівники яких є чоловіки та жінки в Кіровоградській області за 2022-2023 роки

Джерело: складено за матеріалами [1]

Разом з тим, частка жінок серед керівників ФОП залишається стабільною і доволі значущою. Це свідчить про активну участь жінок у підприємницькій діяльності навіть в умовах воєнного стану, що демонструє високий рівень адаптивності та ініціативності з боку жінок у сфері малого бізнесу. У таких секторах, як роздрібна торгівля, послуги, освіта, краса і здоров'я, саме жінки найчастіше виступають засновницями бізнесу.

Варто також зазначити, що під час війни жіноче підприємництво набуло нових форм – значна частина жінок залучена до соціального бізнесу, волонтерських проєктів, ремісничої діяльності та онлайн-послуг, що свідчить про зміну не лише масштабів, а й характеру підприємницької активності.

Попри переважання чоловіків серед керівників ФОП у Кіровоградській області, підприємницька активність жінок залишається вагомим і стабільним фактором. Це вказує на необхідність подальшої реалізації гендерно-чутливих політик підтримки бізнесу, зокрема програм мікрофінансування, навчальних ініціатив та інкубацій для жінок-підприємниць, що сприятиме забезпеченню більшої рівності можливостей у сфері малого бізнесу та зміцненню економічної спроможності регіону загалом.

2.2. Аналіз показників зайнятості населення регіону в МСП

Аналіз зайнятості населення в секторі малого та середнього підприємництва (МСП) на регіональному рівні є ключовим елементом оцінки соціально-економічної стабільності та ефективності функціонування місцевої економіки. МСП традиційно відіграє важливу роль у забезпеченні робочими місцями, особливо в регіонах з обмеженим доступом до великих промислових підприємств або в умовах загальнонаціональних криз, як-от війна.

Таблиця 2.2 є аналітичною основою для побудови глибшого дослідження зайнятості у секторі МСП на регіональному рівні, зокрема в контексті соціально-економічних викликів, які переживає Україна.

Таблиця 2.2 – Основні аспекти аналізу зайнятості населення в секторі МСП

Аспект аналізу	Зміст та аналітичне значення
1	2
Кількість працевлаштованих у МСП	Оцінка абсолютної чисельності осіб, зайнятих у мікро-, малих і середніх підприємствах. Динаміка цього показника дозволяє визначити загальні тенденції в секторі зайнятості.
Структура зайнятості за формами підприємств	Визначення частки зайнятих у мікропідприємствах (до 10 працівників), малих (10–49) та середніх (50–249). Дає змогу виявити найбільш вагомих роботодавців.
Внесок МСП у загальну зайнятість	Показує частку працівників МСП у загальній структурі зайнятого населення регіону, дозволяє оцінити соціальну роль сектору.
Галузевий розподіл зайнятості	Визначає, в яких галузях економіки зосереджено найбільше працівників МСП (торгівля, послуги, аграрний сектор, будівництво, транспорт тощо). Дає уявлення про економічну спеціалізацію регіону.
Гендерний та віковий склад зайнятих	Дозволяє оцінити інклюзивність сектора МСП, гендерний баланс та вікову структуру робочої сили.
Вплив зовнішніх чинників (війна, пандемія, кризи)	Аналіз змін зайнятості під впливом зовнішніх викликів, зокрема війни, внутрішньої міграції, релокації бізнесу, втрат робочих місць.

Джерело: розроблено автором

Проте, фактичне дослідження буде проведено з урахуванням доступності статистичної інформації по темі дослідження станом на зараз.

В таблиці 2.3 наведено динаміку чисельності зайнятих працівників на підприємствах різних категорій за розміром у Кіровоградській області протягом 2018–2022 років. Поділ здійснено відповідно до класифікації підприємств за

чисельністю персоналу: мікро-, малі, середні та великі підприємства. Аналіз даних дозволяє оцінити внесок різних типів підприємств у формування ринку праці регіону, виявити основні тенденції та зміни у структурі зайнятості в умовах внутрішніх економічних трансформацій та зовнішніх викликів, зокрема повномасштабної війни.

Таблиця 2.3 – Кількість зайнятих працівників на підприємствах різної величини в Кіровоградській області, тис. осіб

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Абс. відх. 2022- 2018
1	2	3	4	5	6	7
Малі підприємства (суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 10 до 49 осіб, одиниць)	37,8	39,3	38,3	40,0	35,8	-2
в тому числі: Мікропідприємства (суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників до 9 осіб, одиниць)	17,3	18,3	17,6	18,3	16,1	-1,2
Середні підприємства (суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 50 до 249 осіб, одиниць)	53,2	63,0	65,0	64,5	57,6	4,4
Великі підприємства (суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників 250 осіб і більше, одиниць)	5,1	8,3	7,8	6,7	6,6	1,5
Всі підприємства	96,1	110,6	111,6	111,3	116,1	20
МСП	91,0	102,3	103,3	104,5	109,5	18,5

Джерело: складено за матеріалами [1]

Упродовж аналізованого періоду загальна кількість зайнятих на підприємствах Кіровоградської області зросла з 96,1 тис. осіб у 2018 році до 116,1 тис. осіб у 2022 році, що свідчить про позитивну динаміку загальної зайнятості (+20 тис. осіб). Найбільший внесок у цю динаміку забезпечили суб'єкти малого і середнього підприємництва (МСП), на яких у 2022 році працювало 109,5 тис. осіб, що на 18,5 тис. більше, ніж у 2018 році. Це вказує на поступове зміцнення ролі МСП у структурі регіонального ринку праці. Серед підприємств МСП найбільший приріст зайнятих працівників продемонстрували середні підприємства – з 53,2 тис. до 57,6 тис. осіб (+4,4 тис.). Ця категорія є ключовою в забезпеченні стабільної зайнятості та підтриманні соціально-економічної рівноваги регіону (рис. 2.10).

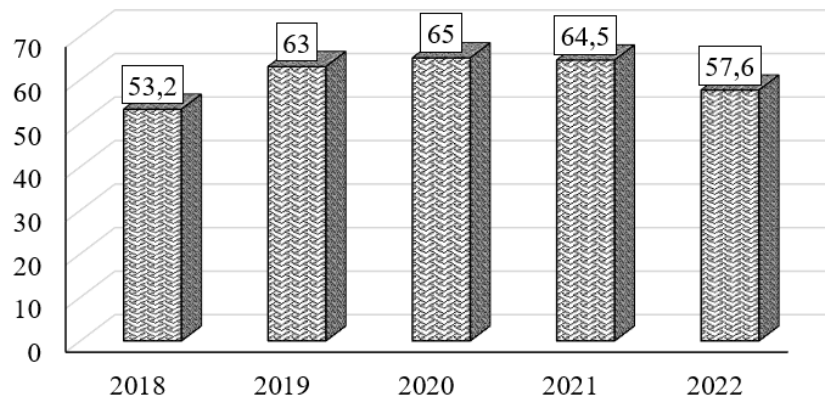

Рисунок 2.10 – Динаміка кількості зайнятих працівників в

Кіровоградській області на середніх підприємствах, тис. осіб

Джерело: складено за матеріалами [1]

У свою чергу, кількість зайнятих на малих підприємствах зменшилася з 37,8 тис. до 35,8 тис. осіб (-2 тис.), що може свідчити про вразливість цієї групи до економічних і зовнішньополітичних шоків. Ще більше зниження зафіксовано серед мікропідприємств – з 17,3 тис. до 16,1 тис. осіб (-1,2 тис.), що є очікуваним, враховуючи їх обмежену стійкість до ризиків та обмежений ресурсний потенціал (рис. 2.11).

Показово, що на великих підприємствах також спостерігається помірне зростання кількості зайнятих – з 5,1 тис. у 2018 році до 6,6 тис. у 2022 році (+1,5 тис.), хоча ця категорія залишається найменш чисельною за охопленням працівників. Це пояснюється домінуванням МСП у господарській структурі регіону (рис. 2.12).

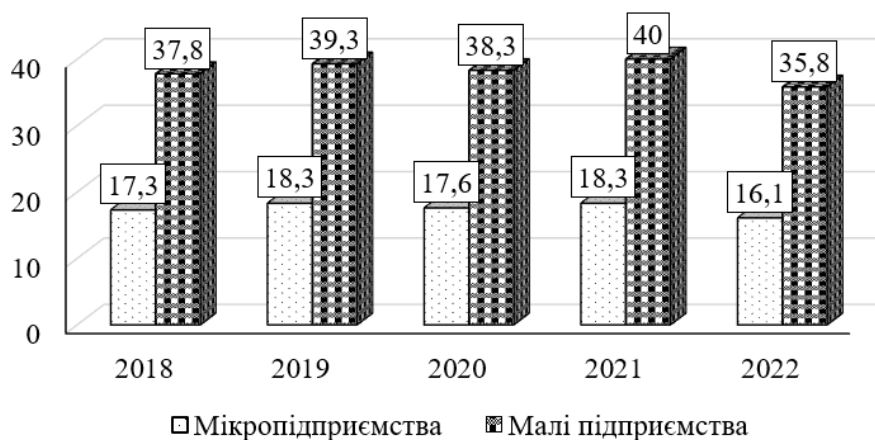

Рисунок 2.11 – Динаміка кількості зайнятих працівників в

Кіровоградській області на малих та мікропідприємствах, тис. осіб

Джерело: складено за матеріалами [1]

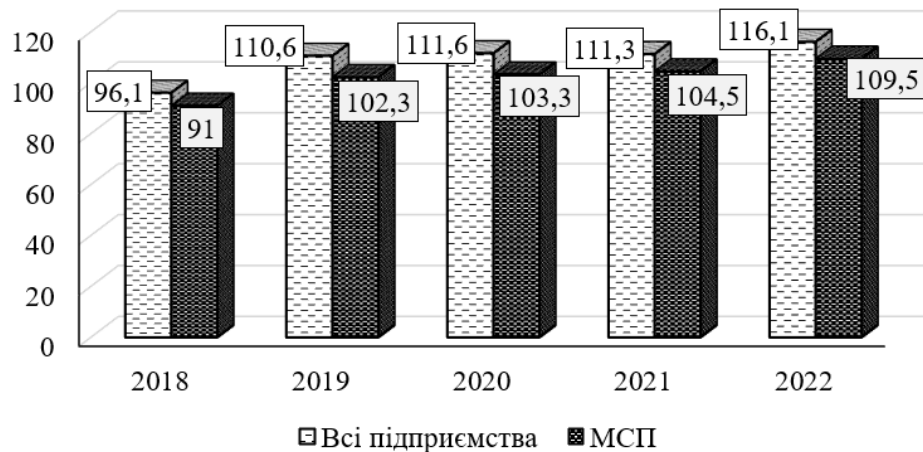

Рисунок 2.12 – Динаміка кількості зайнятих працівників у

Кіровоградській області в підприємницькій діяльності, тис. осіб

Джерело: складено за матеріалами [1]

Отже, структура зайнятості в Кіровоградській області свідчить про провідну роль підприємств малого та середнього бізнесу в формуванні ринку праці. З огляду на позитивну динаміку загальної чисельності працевлаштованих в умовах викликів, можна говорити про відносну стійкість сектора МСП. Утім, зниження зайнятості в малому та мікро-сегменті потребує додаткової уваги з боку державної політики, зокрема в аспектах підтримки найменш захищених суб'єктів господарювання та стимулювання створення нових робочих місць у регіоні.

2.3. Аналіз програм і проєктів фінансової підтримки МСП як інструменту підвищення рівня зайнятості населення в регіоні

Мікро-, малі та середні підприємства є ключовими агентами економічного розвитку та зайнятості на регіональному рівні. У Кіровоградській області, як і в інших регіонах України, значна частина населення зайнята саме у сфері малого бізнесу, що робить фінансову підтримку цього сектору важливою передумовою не лише для збереження, а й для нарощування кількості робочих місць.

Програми державної, міжнародної та місцевої підтримки МСП покликані стимулювати розвиток підприємницької активності через доступ до дешевих кредитів, грантів, консультаційної допомоги, компенсаційних механізмів та

навчання. Такі ініціативи особливо актуальні в умовах кризи, спричиненої війною, коли бізнес стикається з високими ризиками, нестачею ліквідності та втратами інфраструктури.

Залученість МСП до програм підтримки сприяє не лише збереженню діяльності, а й створенню нових робочих місць, адаптації до сучасних ринкових умов, цифровізації, експортній орієнтації та релокації. Проте ефективність участі залежить від доступності інформації, рівня обізнаності підприємців, процедурної прозорості та фінансової спроможності самих підприємств.

Отже, участь МСП у програмах державної, міжнародної або регіональної підтримки є важливим чинником зростання їхньої стійкості, конкурентоспроможності та здатності створювати нові робочі місця. Однак така участь супроводжується як позитивними наслідками, так і певними викликами. У таблиці 2.4 нижче представлено ключові переваги та недоліки участі МСП у програмах підтримки в регіоні, що базуються на аналізі умов реалізації таких програм у Кіровоградській області.

Таблиця 2. 4 – Переваги та недоліки участі МСП у програмах підтримки в регіоні

Переваги	Недоліки
Доступ до фінансових ресурсів (гранти, кредити під низький відсоток)	Бюрократичні процедури, складність подачі документів
Можливість модернізації та цифровізації бізнесу	Обмеженість у часі та фінансуванні деяких програм
Підвищення рівня конкурентоспроможності	Недостатня поінформованість підприємців про наявні програми
Стимулювання інновацій та розширення ринків збуту	Не всі МСП відповідають критеріям участі
Розширення бізнес-зв'язків і мережування	У деяких випадках – потреба в співфінансуванні
Підтримка зайнятості та створення нових робочих місць	Труднощі із банківським обслуговуванням (зокрема в період війни)

Джерело: розроблено автором

Аналіз переваг і недоліків участі МСП у програмах підтримки в регіоні свідчить про значний потенціал таких ініціатив у зміцненні підприємницького сектору. Незважаючи на окремі бар'єри – зокрема бюрократичні обмеження, складність доступу до інформації та вимоги до участі – ефекти від залучення до

програм здебільшого є позитивними. Вони сприяють не лише фінансовій стабільності підприємств, але й їхньому розвитку, інноваційності та здатності створювати нові робочі місця. Врахування існуючих недоліків у процесі розробки майбутніх програм дозволить зробити підтримку більш доступною, ефективною та адаптованою до потреб малого та середнього бізнесу в умовах кризових викликів.

У контексті повномасштабної війни, економічної нестабільності та структурних трансформацій національного ринку, підтримка малого та середнього підприємництва набуває особливої актуальності як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

У 2024–2025 роках ключовими інструментами фінансової підтримки МСП залишаються грантові ініціативи, пільгове кредитування, програми релокації та цифрової трансформації бізнесу.

У Кіровоградській області ці механізми також реалізуються через місцеві програми, що враховують специфіку регіонального економічного середовища та потреби підприємців.

В таблиці 2.5 узагальнено основні актуальні програми підтримки МСП, що доступні у поточний період.

Програма «єРобота: Гранти для бізнесу» є однією з ключових державних ініціатив з підтримки малого та середнього підприємництва, що має безпосередню практичну цінність для суб'єктів господарювання Кіровоградської області. В умовах воєнного стану та економічної турбулентності вона виступає ефективним інструментом для запуску нових бізнесів, масштабування чинних підприємств, стимулювання зайнятості та підвищення економічної активності в регіоні.

Головною перевагою програми є надання безповоротного фінансування у формі грантів, розмір яких може сягати від 250 тис. грн до 8 млн грн залежно від типу проекту, його масштабу та форми господарювання. Кошти надаються на придбання обладнання, розвиток виробничих потужностей, навчання персоналу, створення робочих місць та інші цілі, що відповідають бізнес-плану.

Програма передбачає кілька напрямів фінансування, серед яких – гранти на

створення малого бізнесу (до 250 тис. грн), розширення підприємств з більшим обсягом (від 500 тис. грн до 8 млн грн), окремі лінії для ветеранів, жінок-підприємниць, ІТ-компаній, а також для агропідприємств. Це дозволяє гнучко адаптувати умови до цільової аудиторії та соціальних викликів.

Таблиця 2.5 – Актуальні програми фінансової підтримки МСП у 2024–2025 роках (у т. ч. в Кіровоградській області)

Назва програми	Тип підтримки	Опис / Умови участі	Цільова група
єРобота: Гранти для бізнесу	Безповоротний грант (до 250 тис. грн / до 8 млн грн)	Гранти на відкриття або розвиток бізнесу (в т. ч. для ветеранів, жінок, ІТ-бізнесу)	ФОП, ТОВ, нові підприємці
Програма «Доступні кредити 5–7–9%»	Пільгове кредитування	Кредити до 60 млн грн під 5–9% на розвиток, релокацію, виробництво, інвестиції	Діючі підприємства, стартапи
USAID «Програма конкурентоспроможної економіки» (СЕР)	Гранти, навчання	Підтримка експортно-орієнтованих підприємств, модернізація, консультації	Малі та середні підприємства
Проект EU4Business (від GIZ та ЄБРР)	Гранти, ваучери на консультації	Фінансова та експертна підтримка підприємств, особливо в секторі креативних індустрій, ІТ, переробки	МСП у всіх регіонах
Фонд розвитку підприємництва (при Мінекономіки)	Часткова компенсація кредитів	Компенсація відсоткових ставок для підприємств, що розвиваються або зберігають зайнятість	Діючі МСП
Гранти ОВА / обласного бюджету на підтримку МСП	Місцеві ініціативи	Часткова компенсація витрат, допомога релокованим підприємствам, бізнес-інкубатори	МСП у Кіровоградській області
Relocate Ukraine / Diia.Business платформа	Нефінансова підтримка	Пошук приміщень, консультації, юридичний супровід, логістика	Бізнес, що переміщується в безпечні регіони

Джерело: розроблено автором

Участь у програмі доступна як для діючих ФОП і ТОВ, так і для нових підприємців, які мають обґрунтований бізнес-план і готові створити не менше одного робочого місця. Для підприємств Кіровоградської області це відкриває можливість залучення додаткового фінансування на розвиток у сфері агропромислового виробництва, переробки, сфери послуг та інших галузей, притаманних регіону.

Особливо важливо, що однією з умов надання гранту є співфінансування з боку підприємця, що не лише підвищує відповідальність за ефективне використання коштів, а й демонструє інституційну спроможність бізнесу. Крім того, програма супроводжується консультаційною та менторською підтримкою, зокрема через Центри розвитку підприємництва та Дія.Бізнес.

Загалом, «Робота» створює дієвий фінансовий фундамент для стабілізації та активізації МСП у Кіровоградській області, стимулює розвиток підприємницької ініціативи серед вразливих груп населення та сприяє загальному відновленню економіки регіону.

Програма «Доступні кредити 5–7–9%» є однією з наймасштабніших і довготривалих державних ініціатив з підтримки малого та середнього бізнесу в Україні, яка продовжує діяти у 2024–2025 роках та залишається надзвичайно актуальною для підприємств Кіровоградської області. Основною метою програми є забезпечення доступу МСП до фінансових ресурсів на пільгових умовах для розвитку, модернізації, розширення виробництва, релокації бізнесу, інвестицій у нові потужності, а також відновлення після кризових подій.

Формат програми передбачає кредитування підприємців під знижену відсоткову ставку – від 5 до 9% річних, залежно від категорії бізнесу, цілей використання коштів та створення нових робочих місць. Максимальна сума кредиту сягає до 60 млн грн, що робить програму доступною не лише для мікро- та малих підприємств, а й для середнього бізнесу, який має масштабні інвестиційні потреби.

Умовами програми передбачено гнучкі механізми використання кредитних коштів: їх можна спрямувати на придбання обладнання, модернізацію виробничої бази, поповнення обігового капіталу, реалізацію інноваційних проєктів, а також на переміщення підприємств із небезпечних регіонів. Це особливо актуально для Кіровоградської області, яка завдяки відносно безпечному розташуванню стала одним із центрів приймання релокованого бізнесу.

Програма відкриває можливості не лише для діючих суб'єктів господарювання, а й для стартапів, які мають життєздатний бізнес-план і

спроможність обслуговувати кредит. Важливим чинником є також участь держави у компенсації частини відсоткової ставки, що значно знижує кредитне навантаження на позичальника та дозволяє більш раціонально розподіляти ресурс.

Для підприємців Кіровоградщини ця програма є ефективним засобом стимулювання економічної активності, збереження робочих місць, підвищення конкурентоспроможності продукції та послуг, а також розширення бізнесу в умовах післякризового відновлення. Активна участь у програмі також сприяє фінансовій дисципліні та зміцненню кредитної історії суб'єктів підприємництва, що відкриває доступ до додаткових джерел фінансування в майбутньому.

Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України» (СЕР) є важливим інструментом підтримки малого та середнього бізнесу в умовах трансформаційної економіки, зокрема для підприємств Кіровоградської області. Її основна мета полягає у зміцненні конкурентоспроможності українських МСП на внутрішньому та зовнішньому ринках шляхом надання фінансової, консультаційної та освітньої підтримки. Особливу увагу програма приділяє експортно-орієнтованим підприємствам, які мають потенціал виходу на нові міжнародні ринки або прагнуть розширити свою присутність за кордоном.

Для бізнесу Кіровоградщини участь у програмі СЕР відкриває можливість отримання грантів на модернізацію виробництва, впровадження інновацій, цифрових рішень та стандартів якості, необхідних для експортної діяльності. Особливо актуальною є підтримка для аграрного сектору, переробної промисловості, легкої індустрії, ІТ та креативних індустрій — саме ці сфери мають перспективу розвитку в регіоні з урахуванням його ресурсного потенціалу та логістичного розташування.

Крім фінансової допомоги, СЕР також пропонує безкоштовні тренінги, консультації з питань стратегічного розвитку, маркетингу, сертифікації продукції, захисту інтелектуальної власності, а також сприяє участі підприємців у міжнародних виставках, бізнес-місіях та програмах обміну досвідом.

Однією з ключових переваг цієї програми для МСП Кіровоградської області є її довгостроковий підхід до розвитку бізнесу та створення умов для сталого

економічного зростання. В умовах обмеженого доступу до традиційного фінансування, нестабільного внутрішнього попиту та потреби в релокації, CEP виступає ефективним каналом зовнішньої підтримки, що дозволяє зменшити ризики та адаптуватися до викликів воєнного часу.

Таким чином, участь у програмі USAID CEP створює потужний мультиплікативний ефект для розвитку малого і середнього бізнесу в Кіровоградській області, сприяючи не лише підвищенню прибутковості окремих підприємств, а й загальному покращенню соціально-економічного клімату в регіоні.

Проект EU4Business, що реалізується за підтримки GIZ та ЄБРР, є одним із ключових європейських інструментів розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, зокрема й у Кіровоградській області. Його мета полягає в посиленні спроможності МСП шляхом надання фінансової, консультаційної та експертної підтримки, орієнтованої на підвищення конкурентоспроможності, інноваційності та адаптації до вимог сучасного ринку.

Для підприємців Кіровоградщини програма відкриває доступ до грантів, консультаційних ваучерів, бізнес-освіти та міжнародної експертизи, що дозволяє ефективно модернізувати виробничі процеси, вдосконалити маркетинг, налагодити управлінські системи та підвищити якість продукції. Особливо важливою є підтримка для креативних індустрій, ІТ-сфери, агропереробки та легкої промисловості – напрямів, які мають високий потенціал в умовах трансформаційної економіки регіону.

EU4Business також пропонує індивідуальні консультації від сертифікованих експертів ЄБРР, які допомагають підприємствам у питаннях стратегії, фінансового планування, експорту, цифровізації та управління персоналом. Важливо, що участь у програмі не обмежується лише отриманням фінансів — вона передбачає впровадження системного підходу до розвитку підприємства, що сприяє довготривалому ефекту.

Для Кіровоградської області, яка має змішану структуру економіки з домінуванням аграрного сектору, така підтримка особливо актуальна в умовах

післякризового відновлення та необхідності диверсифікації економіки. Програма також є цінною для МСП, які постраждали від війни, змінили місце діяльності або адаптуються до нових логістичних і ринкових умов.

Таким чином, участь МСП Кіровоградщини у програмі EU4Business сприяє не лише оперативному вирішенню поточних викликів, але й підвищенню загального рівня інституційної зрілості бізнесу, що є критично важливим для сталого економічного зростання регіону та інтеграції до європейського економічного простору.

Фонд розвитку підприємництва, що діє при Міністерстві економіки України, є одним із ключових інструментів державної політики підтримки малого та середнього бізнесу (МСП), зокрема й у таких регіонах, як Кіровоградська область. Основною формою допомоги в межах цієї програми є часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надає МСП змогу отримати доступ до позикових ресурсів на вигідніших умовах.

Для підприємств Кіровоградщини, більшість яких працює у сфері сільського господарства, торгівлі, виробництва та послуг, зниження фінансового навантаження на обслуговування кредитів є критично важливим, особливо в умовах високої інфляції, нестабільності ринків та наслідків війни. Програма дозволяє компенсувати частину відсоткової ставки (зазвичай до 50–100% залежно від умов), що фактично здешевлює залучення капіталу для інвестицій, модернізації або забезпечення оборотних витрат.

Особливий акцент у програмі робиться на підтримку підприємств, які зберігають або створюють робочі місця, що прямо сприяє стабілізації ринку праці в регіоні. Такий підхід особливо актуальний для Кіровоградської області, яка відзначається високим рівнем трудової міграції та потребує стимулювання зайнятості на місцях.

Участь у програмі є важливим інструментом адаптації МСП до нових економічних реалій, оскільки дозволяє підтримати платоспроможність, уникнути скорочення персоналу та спрямувати ресурси на розвиток. Також позитивним аспектом є порівняно прозора процедура участі, яка зазвичай здійснюється через

уповноважені банки та кредитні установи.

Загалом, програма Фонду розвитку підприємництва має значний потенціал для підвищення фінансової життєздатності підприємств Кіровоградщини, збереження регіональної економічної активності та нарощування підприємницького потенціалу в умовах воєнної та післякризової відбудови.

Грантові програми, що реалізуються обласною військовою адміністрацією (ОВА) та за рахунок коштів обласного бюджету, є важливим інструментом цільової підтримки малого і середнього підприємництва (МСП) в Кіровоградській області. Такі ініціативи мають локальний характер і спрямовані на реагування на специфічні виклики регіону, зокрема економічні наслідки війни, зниження ділової активності, втрату бізнесів у східних і південних областях та потребу в адаптації релокованих підприємств.

Особливістю цих програм є часткова компенсація витрат підприємцям, зокрема на оренду приміщень, закупівлю обладнання, сертифікацію продукції чи підключення до електро- або водомереж. Це дозволяє зменшити стартове фінансове навантаження, що особливо важливо для малого бізнесу, який зазвичай має обмежений доступ до позикових ресурсів. Окрема увага приділяється релокованим підприємствам, які перемістили свою діяльність до Кіровоградщини з територій, що постраждали внаслідок бойових дій. Для них передбачені спрощені умови участі та додаткові стимули, спрямовані на швидку адаптацію до нових умов.

Ще одним напрямом є підтримка бізнес-інкубаторів та програм менторства, що сприяє розвитку підприємницьких навичок, інноваційної активності та створенню нових робочих місць у сфері послуг, сільського господарства, креативних індустрій та ІТ.

Програми ОВА мають гнучкий характер, оперативно коригуються відповідно до потреб часу та спрямовані на стимулювання локального економічного розвитку, зменшення рівня безробіття, підтримку самозайнятості та інтеграцію малого бізнесу в процеси відновлення регіону.

Участь МСП у таких програмах є доцільною як з точки зору економічного

ефекту, так і соціального впливу, оскільки сприяє стабілізації підприємницького середовища в області та закладає основу для сталого зростання у посткризовий період.

Програма «Relocate Ukraine / Diiia.Business» спрямована на підтримку малого та середнього бізнесу (МСП) Кіровоградської області, який вимушений переміщуватися з небезпечних регіонів у більш безпечні зони України. Вона надає нефінансову допомогу, зосереджуючись на пошуку приміщень для розміщення бізнесу, консультаціях з різних питань, юридичному супроводі та організації логістики. Основна мета програми – створити сприятливі умови для безперервної роботи підприємств, мінімізувати ризики, пов'язані з переїздом, а також забезпечити комфортне та ефективне відновлення бізнес-активності на території Кіровоградської області. Завдяки підтримці цієї платформи МСП отримують можливість швидко адаптуватися до нових умов, зберегти робочі місця та розвивати свою діяльність у безпечному регіоні, що позитивно впливає на економічну стабільність і розвиток місцевої громади.

Отже, програми підтримки МСП відіграють важливу роль у стабілізації та розвитку підприємницького сектору в Кіровоградській області, особливо в умовах воєнної економіки та підтримки зайнятості населення регіону.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ПІДТРИМКИ МСП ЯК ЗАСОБУ
ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В РЕГІОНІ

3.1. Рекомендації щодо вдосконалення розвитку МСП та зайнятості в регіоні з прогнозом їх динаміки до 2027-2029 року

Для кожного регіону дане питання є надзвичайно важливим, щодо розробки стратегічних напрямів і практичних кроків, спрямованих на покращення умов для функціонування малого та середнього підприємництва, а також на стимулювання зростання рівня зайнятості. Суть полягає у формуванні цілісної політики підтримки МСП як ключового сегмента економіки, що має безпосередній вплив на створення робочих місць, підвищення добробуту населення та економічну стійкість території.

Рисунок 3.1 ілюструє глобальні пропозиції щодо покращення умов розвитку малого та середнього підприємництва (МСП) у Кіровоградській області.

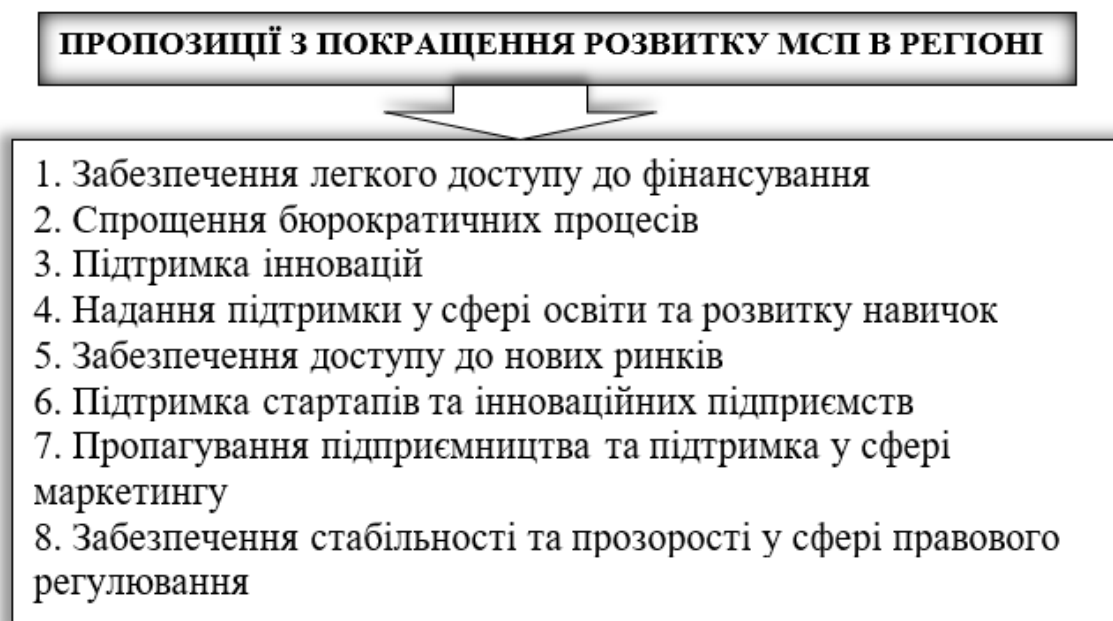

Рисунок 3.1 – Глобальні пропозиції щодо покращення розвитку МСП в Кіровоградській області

Джерело: складено автором

Враховуючи специфіку регіону, зокрема його аграрну орієнтацію, потенціал для розвитку переробної промисловості та обмежений доступ до ринків капіталу, запропоновані напрями мають на меті створення сприятливого середовища для функціонування МСП, посилення їхньої конкурентоспроможності, інноваційної активності та інтеграції в глобальні економічні процеси.

Для стимулювання розвитку МСП у Кіровоградській області першочерговим є *забезпечення легкого доступу до фінансування*, адже більшість малих підприємств стикаються з нестачею оборотного капіталу та труднощами при отриманні банківських кредитів. Необхідно розширити доступ до державних програм підтримки, мікрокредитування, грантів та пільгових умов фінансування.

Наступним кроком є *спрощення бюрократичних процесів*, що наразі створюють зайве навантаження на підприємців. Це включає цифровізацію державних послуг, скорочення термінів реєстрації бізнесу, подачі звітності та дозвільних процедур.

Важливою умовою сталого розвитку є *підтримка інновацій*, оскільки МСП мають потенціал до впровадження нових технологій у виробництві, особливо в аграрному секторі та переробній промисловості. Доцільно стимулювати співпрацю з науковими установами та бізнес-інкубаторами.

Для підвищення професійного рівня кадрів варто *надавати підтримку у сфері освіти та розвитку навичок*. Це передбачає організацію профільних тренінгів, освітніх програм, підвищення кваліфікації працівників, зокрема у сфері ІТ, менеджменту, маркетингу та агро-технологій.

Ще одним важливим напрямом є *забезпечення доступу до нових ринків*. МСП Кіровоградської області мають обмежені можливості виходу на міжнародні ринки, тому слід створити платформи для експорту, підтримки участі у виставках, торговельних місіях та електронній комерції.

Також слід *підтримувати стартапи та інноваційні підприємства*, що мають потенціал швидкого зростання. Необхідно формувати екосистему для

розвитку стартапів через створення акселераторів, хабів і надання менторської підтримки.

Пропагування підприємництва та підтримка у сфері маркетингу має включати інформаційну кампанію з популяризації бізнес-ініціатив, розвиток підприємницької культури та допомогу у створенні брендів, позиціонуванні продукції на ринку, в тому числі за межами регіону.

Останньою, але не менш важливою є *забезпечення стабільності та прозорості у сфері правового регулювання*, що є ключовим чинником довіри бізнесу до державних інституцій. Йдеться про чіткі, незмінні правила гри, прогнозовану податкову політику, справедливу систему контролю та захист прав підприємців.

У контексті реалізації стратегічних заходів щодо стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва (МСП) у регіоні, важливою складовою є оцінка очікуваних змін у ключових соціально-економічних показниках. Наведена нижче таблиця 3.1, містить прогнозовану динаміку основних індикаторів, що характеризують стан та перспективи розвитку МСП і рівень зайнятості в Кіровоградській області на період до 2027 року.

Таблиця 3.1 – Прогноз динаміки розвитку МСП та зайнятості до 2027 р.

Показник	2023 (база)	2025 (прогноз)	2027 (прогноз)
Кількість зареєстрованих МСП	8 000	9 500	11 000
Частка зайнятих у МСП (%)	55%	58%	60–62%
Рівень безробіття в регіоні (%)	11%	9%	7–8%
Частка експорту від МСП (%)	15%	20%	25%
Кількість стартапів	200	350	500

Джерело: розроблено автором

Прогноз базується на припущенні ефективної імплементації комплексу заходів, зокрема покращення доступу до фінансування, спрощення регуляторного середовища, підтримки інноваційної діяльності, розширення можливостей експорту та вдосконалення освітньої й інституційної інфраструктури. Очікується, що зазначені дії сприятимуть зростанню кількості зареєстрованих підприємств, підвищенню частки зайнятого населення у сфері МСП, зниженню рівня безробіття, активізації стартап-руху

та зростанню експортного потенціалу малого бізнесу. Такий підхід дозволяє прогнозувати не лише кількісне розширення підприємницького сектора, а й якісні зміни у структурі регіональної економіки.

За допомогою програми Excel, побудуємо прогноз до 2029 року на основі лінійного прогнозування (рис. 3.2). Лінійний прогноз – це метод передбачення майбутніх значень показників на основі аналізу їх попередньої динаміки, за умови, що ця динаміка є стабільною або змінюється з постійною швидкістю. У контексті розвитку МСП у Кіровоградській області лінійний прогноз дозволяє оцінити майбутні значення таких показників, як кількість підприємств, рівень зайнятості, кількість стартапів, тощо – виходячи з наявних статистичних даних за попередні роки.

Цей підхід є особливо корисним у коротко- та середньостроковому плануванні, коли немає різких коливань або структурних змін в економіці регіону. Прогноз дає змогу ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення та розробляти регіональні програми підтримки МСП.

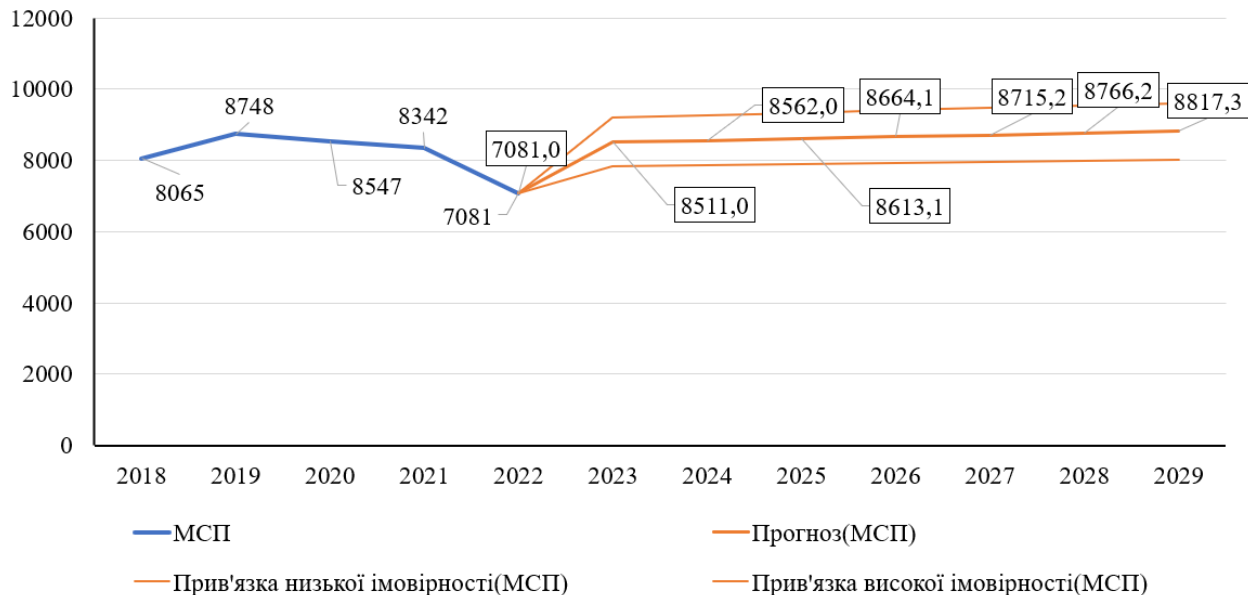

Рисунок 3.2 – Прогноз розвитку МСП в Кіровоградській області до 2029 року

Джерело: складено автором

Прогноз розвитку малого та середнього підприємництва у Кіровоградській області до 2029 року, представлений на графіку, ілюструє поступове зростання кількості зареєстрованих МСП після помітного зниження

у 2022 році, коли їх кількість впала до 7081 одиниці. Це падіння, ймовірно, пов'язане з дестабілізаційними чинниками, включно з повномасштабною війною, економічною невизначеністю, логістичними проблемами, скороченням попиту та руйнуванням частини інфраструктури, що суттєво вплинуло на ділову активність у регіоні.

Починаючи з 2023 року, прогноз демонструє поступове зростання: базовий сценарій передбачає, що кількість МСП сягне 8817 одиниць до 2029 року. За сценарієм з високою ймовірністю, зростання буде помірним і стабільним – до 8613 підприємств. Водночас оптимістичний сценарій (з нижньою прив'язкою до імовірності) прогнозує швидше зростання – до 8817 підприємств до кінця прогнозного періоду.

Це зростання, зумовлене частковою стабілізацією економіки, адаптацією бізнесу до нових умов, розвитком цифрових послуг, релокацією підприємств із прифронтових територій, а також реалізацією державних та міжнародних програм підтримки МСП. Сприяють цьому й такі чинники, як активізація місцевих громад у сфері економічного розвитку, розвиток аграрного сектору, зростаюча роль жіночого підприємництва, а також цифровізація державного управління.

Водночас темпи прогнозованого зростання залишаються обмеженими – у межах 2–3% щорічно, що свідчить про обережність прогнозу та врахування ризиків, таких як невизначеність у безпековій сфері, нестача інвестицій, дефіцит кадрів, послаблення платоспроможного попиту та зношеність місцевої інфраструктури.

Отже, до 2029 року прогнозується повільне, але поступове відновлення та розвиток МСП у Кіровоградській області. Успішна реалізація політик підтримки підприємництва, сприяння стартапам, дерегуляції та розширення доступу до фінансів здатна підвищити динаміку зростання, однак збереження ризиків вимагає постійного моніторингу та гнучкої адаптації регіональної економічної стратегії.

Побудуємо прогноз, який стосується, кількості зайнятих в МСП в

Кіровоградській області до 2029 року (рис 3.3).

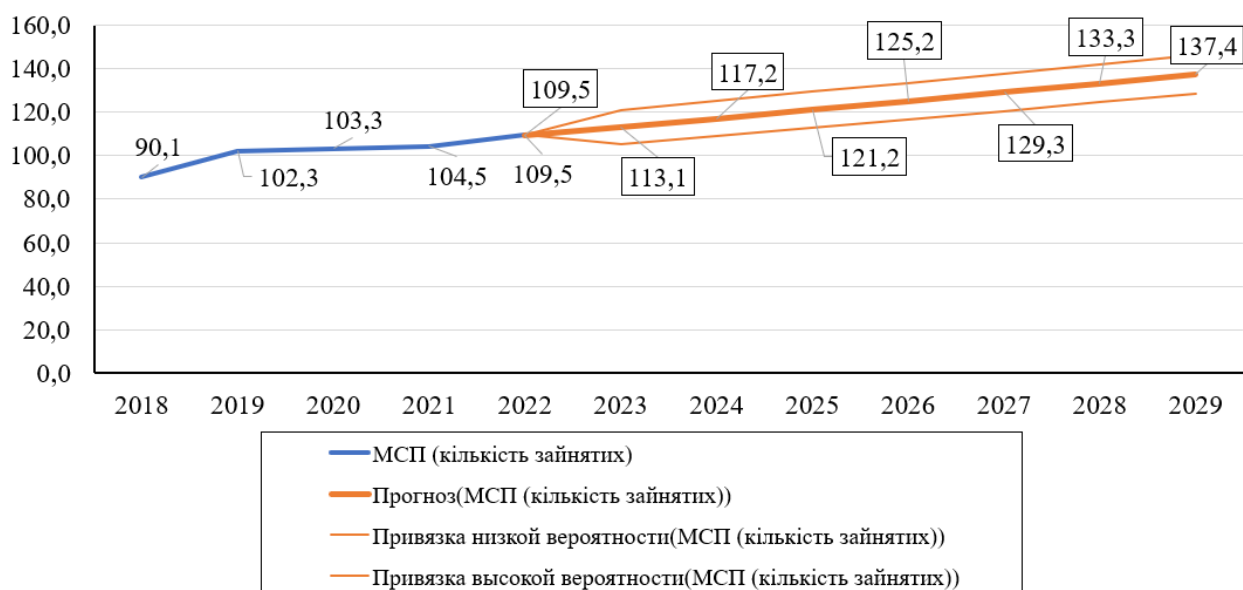

Рисунок 3.3 – Прогноз кількості зайнятих в МСП в Кіровоградській області до 2029 року

Джерело: складено автором

Прогноз кількості зайнятих у малому та середньому підприємстві (МСП) Кіровоградської області до 2029 року демонструє стійку тенденцію до зростання, що свідчить про поступове відновлення підприємницької активності та ринку праці у регіоні. Вихідною точкою є 2022 рік, коли зафіксовано 109,5 умовних одиниць зайнятості (у порівнянні з 2018 роком, прийнятим за 100%). Прогнозована динаміка вказує на збільшення цього показника до 137,4 одиниць у 2029 році за базовим сценарієм. Альтернативні сценарії відображають діапазон можливих відхилень – від 133,3 до 129,3 одиниць, залежно від зовнішніх умов та ефективності реалізованих політик.

Таке зростання обумовлене декількома ключовими чинниками. По-перше, малий і середній бізнес продовжує виконувати критично важливу соціально-економічну функцію – забезпечення зайнятості на місцевому рівні в умовах обмеженої присутності великого бізнесу та зростаючого навантаження на ринок праці через внутрішнє переміщення населення. По-друге, адаптація підприємств до умов воєнного часу, перехід на дистанційні, цифрові або гібридні формати роботи, освоєння нових ніш і ринків (зокрема, у сфері послуг, ремонту, ІТ, логістики, агросектору), сприяють поступовому

розширенню зайнятості.

Важливим чинником є підтримка з боку держави, донорських організацій і громадських ініціатив, які сприяють залученню грантів, перекваліфікації працівників, розвитку жіночого, ветеранського та молодіжного підприємництва. Прогнозована динаміка також враховує структурні зміни на ринку праці, зокрема, підвищення частки самозайнятих осіб і фрілансерів, які юридично або економічно пов'язані з сектором МСП.

Проте варто враховувати й певні обмеження. Зростання кількості зайнятих не є автоматичним наслідком збільшення числа підприємств – воно залежить також від масштабів діяльності МСП, їх фінансової спроможності, інвестиційного клімату, кадрового потенціалу регіону та ситуації з безпекою. Брак кваліфікованої робочої сили, відтік молоді, зниження платоспроможності населення та нестабільність ринків залишаються суттєвими викликами.

У підсумку, прогноз до 2029 року свідчить про обережний оптимізм щодо ролі МСП як драйвера зайнятості в Кіровоградській області. Реалізація регіональної політики підтримки підприємництва та професійної адаптації населення може не лише утримати, а й пришвидшити позитивну динаміку зайнятості в цьому сегменті економіки.

3.2. SWOT-аналіз МСП Кіровоградської області та заходи щодо стимулювання підприємницької активності серед окремих категорій населення

Регіональна програма розвитку малого та середнього підприємництва у Кіровоградській області на 2025–2027 роки та Стратегія розвитку Кіровоградської області на період до 2027 року є ключовими нормативними документами, що визначають вектор соціально-економічного поступу регіону, зокрема у сфері підприємницької діяльності. Їх узгоджене застосування створює цілісну базу для стратегічного планування, формування регіональної політики та реалізації інструментів підтримки малого і середнього бізнесу (МСП), що є основою стійкого економічного зростання та зайнятості.

Регіональна програма розвитку МСП має більш прикладний характер і орієнтована на розв'язання конкретних проблем підприємницького середовища: спрощення доступу до фінансів, поліпшення освітньої та консультаційної підтримки, цифровізацію бізнес-процесів, стимулювання стартапів, розвиток кластерних ініціатив. Водночас, вона містить комплекс заходів, спрямованих на розширення підприємницької активності серед соціально вразливих груп – молоді, жінок, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб (Додаток А).

У свою чергу, Стратегія розвитку Кіровоградської області до 2027 року виконує роль базового програмного документа, який визначає стратегічні цілі регіонального розвитку в ширшому контексті – від інфраструктурних перетворень і енергоефективності до підвищення конкурентоспроможності людського капіталу та інвестиційної привабливості. У межах цієї стратегії розвиток підприємництва розглядається як один з пріоритетних напрямів, що забезпечує економічну стійкість та формує засади інноваційного прориву (Додаток Б).

Поєднання цих двох документів для побудови SWOT-аналізу дозволяє врахувати як поточні можливості та виклики МСП, так і стратегічні амбіції регіону в цілому. Такий підхід забезпечує системність у формуванні регіональної політики підтримки бізнесу, дозволяє уникати дублювання функцій, підвищує ефективність використання ресурсів та формує обґрунтоване підґрунтя для прийняття управлінських рішень. Таким чином, взаємодоповнюваність Програми та Стратегії є критично важливим для створення сприятливого підприємницького клімату та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку Кіровоградської області.

З метою більш чіткого та структурованого обґрунтування проведеного дослідження доцільно узагальнити отримані дані у формі SWOT-аналізу, який відобразить особливості функціонування малого та середнього підприємництва у регіоні, а також його вплив на рівень зайнятості населення. У цілому, SWOT-аналіз виступає ефективним інструментом стратегічного

планування, що дозволяє комплексно оцінити внутрішні сильні та слабкі сторони системи, а також зовнішні можливості й загрози. У нашому випадку увага зосереджується на аналізі стану МСП Кіровоградської області в контексті його ролі як одного з ключових чинників формування ринку праці та забезпечення зайнятості в регіоні (рис. 3.4).

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
<ul style="list-style-type: none"> - спрощена система управління та швидке прийняття рішень; - невеликий обсяг початкових капіталовкладень та оборотних засобів; - висока ефективність праці за рахунок особливої мотивації; - орієнтація на споживчий попит; - свобода введення підприємницької діяльності; - гнучкість; - інноваційність; - локальне спрямування; - створення робочих місць. 	<ul style="list-style-type: none"> - нестача основних та оборотних засобів внаслідок низької долі власного капіталу; - обмежений доступ до кредитних ресурсів та недостатня кількість інвестицій; - слабкий вплив на кон'юнктуру ринку; - залежність від державної системи підтримки; - технологічна неготовність до використання науково-технічних досягнень; - низький рівень кваліфікації підприємців та персоналу; - низький рівень відстеження споживчого попиту; - відсутність інтеграційних процесів у розподіленні ресурсів; - можливість недоплати податкових відрахувань.
МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
<ul style="list-style-type: none"> - нарощування масштабів діяльності до середнього та великого підприємництва; - завоювання власного сегменту на ринку; - самореалізація та розвиток творчого потенціалу підприємця; - отримання державної підтримки; - можливість використання природних ресурсів та науково-технічного персоналу; - висока мобільність в організації діяльності. - підтримка держави через урядові програми та ініціативи; - відкриття нових ринків, у тому числі за кордоном; - використання сучасних технологій. 	<ul style="list-style-type: none"> - низькі "вхідні бар'єри" для конкурентів; - ризик швидкого банкрутства; - висока вразливість до несприятливих кон'юнктурних коливань та форс-мажорних обставин. - економічна нестабільність; - зміни в законодавстві та регулюванні можуть мати негативний вплив на діяльність малих та середніх підприємств.

Рисунок 3.4 – SWOT-аналіз сфери функціонування МСП в економіці регіону та вплив на зайнятість населення

Джерело: розроблено автором

Отже, SWOT-аналіз малого та середнього підприємництва (МСП) у Кіровоградській області дозволяє всебічно оцінити внутрішні характеристики та зовнішні чинники, що впливають на розвиток підприємницької діяльності в регіоні. Такий підхід є особливо актуальним з огляду на виклики сьогодення, серед яких – економічна нестабільність, воєнні ризики, трансформація ринку праці та необхідність цифрової модернізації.

Серед сильних сторін розвитку МСП у регіоні варто виокремити наявність потужного агропромислового комплексу, що забезпечує стабільну ресурсну базу для розвитку аграрного підприємництва, переробної галузі та супутніх сфер послуг. Така спеціалізація створює значні можливості для формування доданої вартості на місцевому рівні. Додатковою перевагою є підтримка з боку місцевої влади, яка реалізується через регіональні програми, спрямовані на фінансову, консультаційну та інформаційну допомогу малим підприємствам. Важливим чинником є й наявність закладів вищої освіти, які сприяють підготовці кваліфікованих фахівців для потреб малого бізнесу, зокрема у сфері агроєкономіки, ІТ, інженерії та підприємництва.

Водночас у регіоні спостерігаються низка слабких сторін, що стримують розвиток МСП. Передусім йдеться про недостатньо розвинену інфраструктуру підтримки підприємництва – обмежену кількість бізнес-інкубаторів, технопарків, центрів трансферу технологій. Також суттєвою перешкодою залишається ускладнений доступ до фінансування, особливо для стартапів та мікропідприємств, які не мають кредитної історії або достатнього забезпечення. Окремо варто зазначити низький рівень цифровізації бізнес-процесів, що в умовах цифрової трансформації економіки суттєво знижує конкурентоспроможність МСП на внутрішніх і зовнішніх ринках.

Серед можливостей, які відкриваються для малого та середнього бізнесу в Кіровоградській області, доцільно відзначити перспективи розвитку кластерних ініціатив, зокрема в аграрному секторі, сфері інформаційних технологій, логістики та харчової промисловості. Такі об'єднання сприяють кооперації, ефективному обміну знаннями, доступу до інновацій та

технологій. Окрім того, можливим є активніше залучення інвестицій через участь у національних і міжнародних програмах підтримки підприємництва, зокрема грантових конкурсах та проєктах технічної допомоги. Розширення ринків збуту, включаючи розвиток електронної комерції та експортної діяльності, відкриває нові горизонти для зростання та масштабування бізнесу.

Серед зовнішніх загроз особливої уваги потребує економічна нестабільність, яка проявляється у коливаннях валютного курсу, інфляційних процесах та зниженні купівельної спроможності населення. Також виклик становить постійний відтік трудових ресурсів до інших регіонів або за кордон, що обмежує кадровий потенціал місцевого підприємництва. Крім того, значним бар'єром для МСП є конкуренція з боку великих підприємств, які мають доступ до значно більших фінансових, технологічних та логістичних ресурсів, що ускладнює входження на ринки та утримання конкурентних позицій для малого бізнесу.

Таким чином, SWOT-аналіз підтверджує, що розвиток МСП у Кіровоградській області має вагомий потенціал за умови подолання наявних інституційних бар'єрів, модернізації інфраструктури підтримки бізнесу та стимулювання підприємницької активності на всіх рівнях. Це, у свою чергу, сприятиме не лише економічному зростанню регіону, а й підвищенню рівня зайнятості населення та зменшенню соціально-економічних диспропорцій.

Розглянемо та запропонуємо низку заходів, щодо стимулювання підприємницької активності серед окремих категорій населення.

Так, регіональна програма розвитку малого та середнього підприємництва у Кіровоградській області на 2025–2027 роки передбачає цілеспрямовану реалізацію комплексу заходів, орієнтованих на стимулювання підприємницької активності серед окремих соціальних категорій населення. Такий підхід є вкрай актуальним в умовах трансформаційного періоду економіки та ринку праці, коли важливо забезпечити не лише загальне зростання підприємництва, а й його соціальну інклюзивність і доступність для широких верств населення.

Зокрема, значна увага приділяється *розвитку молодіжного підприємництва*, що розглядається як стратегічний напрям формування нової генерації підприємців, здатних мислити інноваційно та адаптуватися до викликів сучасного ринку. Для цього передбачено організацію бізнес-тренінгів, конкурсів стартапів, інформаційно-освітніх кампаній, що сприятимуть набуттю практичних знань та розвитку підприємницьких компетенцій серед молоді.

Сприяння жіночому підприємству є ще одним пріоритетом, оскільки розширення економічної активності жінок прямо впливає на підвищення рівня зайнятості та добробуту в регіоні. Програма передбачає розробку спеціалізованих заходів підтримки, зокрема покращення доступу до фінансування, надання менторської та правової допомоги, а також створення мережі підтримки жінок-підприємниць.

Особливої уваги заслуговує *інтеграція до підприємницького середовища ветеранів, осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб (ВПО)*, які потребують цілеспрямованих інструментів адаптації. Для цієї категорії передбачено надання консультаційних, освітніх та фінансових послуг, що сприятимуть започаткуванню власної справи, підвищенню економічної самостійності та соціальної інтеграції таких осіб. Важливо, що ці заходи реалізуються із урахуванням індивідуальних потреб та бар'єрів, які існують у відповідних груп населення.

Загалом реалізація вищезазначених ініціатив спрямована на створення інклюзивного підприємницького середовища в Кіровоградській області, що забезпечує рівний доступ до економічної активності незалежно від віку, статі чи соціального статусу. Такий підхід сприяє не лише розвитку малого та середнього бізнесу як важливої складової регіональної економіки, а й розширенню можливостей для зайнятості, що в комплексі веде до зменшення соціально-економічної нерівності та зміцнення людського капіталу регіону.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження теоретико-методологічних, нормативно-правових, аналітичних та прикладних аспектів функціонування МСП як чинника підвищення зайнятості населення в регіоні було сформульовано низку обґрунтованих висновків і пропозицій.

У першому розділі обґрунтовано, що мале та середнє підприємництво виконує багатофункціональну роль в економіці, насамперед як гнучка та адаптивна форма господарювання, здатна оперативно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури та формувати нові робочі місця. Розвиток МСП безпосередньо впливає на активізацію трудового потенціалу, зниження рівня безробіття та посилення економічної стабільності територіальних громад. У межах дослідження було систематизовано ключові підходи до визначення сутності МСП та їх ролі у підвищенні зайнятості населення. Також здійснено огляд вітчизняного нормативно-правового поля у сфері регулювання МСП та зайнятості, в якому виявлено наявність базових стратегічних документів, водночас зафіксовано потребу в посиленні міжінституційної координації та більш ефективному використанні фінансових механізмів підтримки. Аналіз міжнародного досвіду підтвердив значну результативність системної державної підтримки підприємництва як інструменту стабілізації ринку праці, що є надзвичайно актуальним для України в умовах повномасштабних кризових викликів.

У другому розділі проведено комплексний аналіз стану МСП в Україні загалом та Кіровоградській області зокрема. За результатами дослідження встановлено, що МСП у регіоні відіграє суттєву роль у забезпеченні зайнятості – понад половина зайнятого населення працює саме у секторі малого та середнього бізнесу. При цьому динаміка розвитку МСП у Кіровоградській області, хоч і має позитивні тенденції, залишається нижчою за середні по країні темпи, що обумовлено структурними диспропорціями, недосконалою інфраструктурою підтримки та обмеженим доступом до фінансових ресурсів.

Аналіз реалізації регіональних програм фінансової підтримки МСП показав наявність позитивних результатів, однак також засвідчив потребу в розширенні масштабу їх дії, підвищенні адресності та ефективності використання бюджетних і позабюджетних коштів. Значну роль відіграє також активізація взаємодії з міжнародними партнерами, що дозволяє залучати зовнішнє фінансування та адаптувати європейські практики розвитку МСП.

У третьому розділі запропоновано стратегічні орієнтири щодо підвищення ефективності функціонування МСП як чинника зайнятості на рівні регіону. Розроблено низку рекомендацій з акцентом на підтримку інклюзивного підприємництва, розвиток інфраструктури, розширення кластерних ініціатив та цифрової трансформації бізнесу. Представлено прогноз динаміки основних показників розвитку МСП та зайнятості населення до 2027–2029 років, згідно з яким очікується зростання кількості суб'єктів МСП, збільшення їх внеску у створення робочих місць, зниження рівня безробіття та посилення експортного потенціалу регіонального бізнесу. У процесі SWOT-аналізу було визначено сильні та слабкі сторони, можливості та загрози розвитку МСП у Кіровоградській області, що дозволило виокремити конкретні напрями політики підтримки окремих соціальних категорій – молоді, жінок, ветеранів, осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб. Це дає змогу не лише розширити коло потенційних учасників підприємницької діяльності, а й забезпечити соціальну стабільність та інтеграцію вразливих груп.

Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що управління розвитком МСП у Кіровоградській області має розглядатися не лише як економічний, а й як соціальний інструмент, здатний забезпечити підвищення зайнятості населення, зменшення рівня бідності, посилення ролі громад у регіональному розвитку. Ефективна реалізація програм підтримки МСП у поєднанні з продуманою політикою зайнятості сприятиме формуванню сталого підприємницького середовища, що є передумовою довгострокового соціально-економічного зростання регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головне управління статистики в Кіровоградській області. URL: https://www.kr.ukrstat.gov.ua/?r=stat/2023/10/finans/stat_inf_rik_finansy22 (дата звернення: 09.04.2025)
2. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 09.04.2025)
3. Гроші для бізнесу: легкі й корисні. 25 грантових програм для малого та середнього бізнесу, що діють просто зараз (додані нові програми). URL: <https://forbes.ua/money/groshi-dlya-biznesu-legki-y-korisni-31-grantova-programa-dlya-malogo-ta-serednogo-biznesu-yaki-diyut-prosto-zaraz-13092023-15887> (дата звернення: 10.04.2025)
4. Деякі питання організації діяльності технологічних парків : Постанова КМУ від 29.11.2006 р. № 1657. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1657-2006-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 17.04.2025)
5. Дія Бізнес (2022). Конкурс грантів для мікропідприємств та самозайнятих осіб від MOM. URL: <https://business.diiia.gov.ua/en/cases/granti/konkurs-grativ-dla-mikropidприємств-ta-samozajnatih-osib-vid-mom> (дата звернення: 19.04.2025)
6. Дослідження стану та потреб МСБ в Україні за оцінкою ТГ, ОВА URL: <https://cid.center/wp-content/uploads/2023/05/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%83-%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B1-%D0%9C%D0%A1%D0%91-%D0%B2-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96-%D0%B7%D0%B0-%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D1%8E-%D0%A2%D0%93->

[%D0%9E%D0%92%D0%90_%D0%BA%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%8C-2023.pdf](#) (дата звернення: 09.04.2025)

7. Дія Бізнес (2022). Підтримка бізнесу в умовах війни. URL: <https://business.diia.gov.ua/wartime> (дата звернення: 08.04.2025)

8. Клуб Ділових Людей Україна (2022). Створено Телеграм-канал для підтримки життєздатності бізнесу URL: <https://www.facebook.com/bc.club.ua/posts/4997835690303854> (дата звернення: 09.04.2025)

9. Колдомасов, І. (2022). Мінекономіки визначило, які галузі є пріоритетними для допомоги. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/2/685111/> (дата звернення: 09.04.2025)

10. Ольвінська Ю. О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=814> (дата звернення: 09.04.2025)

11. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. №4618-VI. Офіційний вісник України. 2012. №30. С. 55.

12. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон України від 21.12.2000 р. №2157-III. Офіційний вісник України. 2001. №4. С. 1.

13. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. №40-IV. Офіційний вісник України. 2002. №31. С. 145.

14. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. №848-VIII. Офіційний вісник України. 2016. №2. С. 19.

15. Про вищу освіту : Закон України №1556-VII від 01.07.2014 р. Офіційний вісник України. 2014. №63. С. 7.

16. Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. №1563-VI. Офіційний вісник України. 2009. №57. С. 11.

17. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 р. №991-XIV. URL:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/991-14> (дата звернення: 09.04.2025)

18. Про індустриальні парки: Закон України від від 21.06.2012 р. №5018-VI. Офіційний вісник України. 2012. №59. С. 12.

19. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 16.01.2003 р. №433-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/433-15>. (дата звернення: 06.04.2025)

20. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11.07.2001 р. №2623-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2623-14>. (дата звернення: 09.04.2025)

21. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 р. №143-V. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/143-16>. (дата звернення: 14.04.2025)

22. Про затвердження Положення про Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів : Постанова КМУ від 06.08.2003 р. №1219. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1219-2003-п>. (дата звернення: 09.04.2025)

23. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: розпорядження КМУ від 24.05.2017 р. №504-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-р>. (дата звернення: 09.04.2025)

24. Статистика України 2022. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/gpd_new/arh_gpd_z_u.htm (дата звернення: 09.04.2025)

25. Підтримка малого підприємництва як фактор розвитку національної економіки. URL:

[https://ird.gov.ua/sep/sep20192\(136\)/sep20192\(136\)_073_TanchakYa,Drebo tN,MykolyshtynM.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20192(136)/sep20192(136)_073_TanchakYa,Drebo tN,MykolyshtynM.pdf) (дата звернення: 19.04.2025)

26. Український центр сприяння інвестиціям та торгівлі (2022). Підтримка бізнесу під час війни та в післявоєнний період. URL: <http://tradecenter.org.ua/eng/news/464> (дата звернення: 20.04.2025)

27. Український соціальний венчурний фонд (2022). Соціальні підприємства для задоволення нагальних потреб. URL: <http://usv.fund/tpost/a151zb9301-social-enterprises-for-emergency-call-fo> (дата звернення: 22.04.2025)

28. Українсько-данський молодіжний дім (2022). Гранти швидкого реагування Українсько-данського молодіжного дому. URL: <https://theyouthhouse.org/support-grants> (дата звернення: 21.04.2025)

29. Федерація роботодавців України (2022). Разом із нашими міжнародними та українськими партнерами презентували новий проект ФРУ «Підтримуємо український народ та бізнес». URL: <https://fru.ua/ua/media-center/news/fru/razom-iz-nashimi-mizhnarodnimi-ta-ukrajinskimi-partneramiprezentovali-novij-proekt-fru-pidtrimuemo-ukrajinskij-narod-ta-biznes> (дата звернення: 09.04.2025)

30. Advanter Group (березень-травень 2022). Дослідження стану українських МСП: 1-5 хвили. Advanter Group.

31. EU4Business (2022). EU4Business, Мінцифра, Мінекономіки та Офіс з розвитку підприємництва та експорту України за фінансування Європейського Союзу та Уряду Німеччини запускають механізм грантів на порталі Дія для надання негайної допомоги мікро- та малим підприємствам. URL: <https://eu4business.org.ua/en/news/eu4businessmindigital-mineconomy-entrepreneurship-and-export-promotion-office-ofukraine-with-and> (дата звернення: 09.04.2025)

32. EU4Business (2022). EU4Business надає екстрену підтримку українським МСП під час гострої фази війни. URL: <https://eu4business.org.ua/en/news/eu4business-nadae-ekstrenu-pidtrimku-ukrainskim-msp-pid-chas-gostroifazi-viyni/> (дата звернення: 09.04.2025)

33. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – «Think Small First» – A»Small Business Act» for Europe. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?uri=CELEX:52008DC0394>. (дата

звернення: 09.04.2025)

34. National Small Business Association. NSBA 2021 Year-End Economic Report. URL: <http://nsba.biz/wp-content/uploads/2021/02/Year-End-Economic-Report-2021.pdf> (дата звернення: 21.04.2025)

35. Liga Zakon (2022). Бізнес під час війни (доповнюється). URL: https://biz.ligazakon.net/aktualno/11677_bznes-pd-chas-vyni-dopovnyutsya (дата звернення: 23.04.2025)

36. Prostir.ua (2022). Програма швидкої бізнес-підтримки молодіжних підприємств від програми «Мріємо та діємо». URL: <https://www.prostir.ua/?grants=prohrama-shvydkoji-biznes-pidtrymky-molodizhnyh-pidpryjemstv-prohrama-shvydkoji-biznes-pidtrymky-molodizhnyh-pidpryjemstv-vid-prohramy-mrijemo-ta-dijemo> (дата звернення: 09.04.2025)

ДОДАТКИ